

„გაეროცხელოვა გრიფონი“

გიორგი ახვლედიანის სახელობის ენათმეცნიერების ისტორიის საზოგადოება
 ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
 სახელმწიფო ენის დეპარტამენტი
 დანიის მეცნიერებათა სამეფო აკადემია
 სანკტ-პეტერბურგის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

**საერთაშორისო კონფერენცია
 მიქლვნილი რასმუს რასკისადმი**

იდეოლოგია და ლინგვისტური იდეები

12-14 სექტემბერი, 2019

პროგრამა და თეზისების კრებული

თბილისი
 2019

**GIORGI AKHVLEDIANI SOCIETY FOR THE HISTORY OF LINGUISTICS
IVANE JAVAKHISHVILI TBILISI STATE UNIVERSITY
STATE LANGUAGE DEPARTMENT
ROYAL DANISH ACADEMY OF SCIENCES AND LETTERS
ST. PETERSBURG STATE UNIVERSITY**

**INTERNATIONAL CONFERENCE
DEDICATED TO RASMUS RASK**

IDEOLOGY AND LINGUISTIC IDEAS

SEPTEMBER 12-14, 2019

Program and Abstracts

**Tbilisi
2019**

კონფერენციის სარედაქციო საბჭო:

გიორგი შარვაშიძე (ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის რექტორი)

თამაზ გამყრელიძე (ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია)

გიორგი ალიბეგაშვილი (სახელმწიფო ენის დეპარტამენტი, თბილისი, საქართველო)

ჰანს ბასბოლი (სამხრეთ დანიის უნივერსიტეტი, ოდენსე)

ფრანს გრეგერსენი (კოპენჰაგენის უნივერსიტეტი, დანია)

ლუონიდ ჩეკინი (სამეცნიერო ცენტრი აირო XXI, მოსკოვი)

კამიელ ჰამანსი (ამსტერდამის უნივერსიტეტი, ნიდერლანდების სამეფო; ადამ მიცკევიჩის სახელობის უნივერსიტეტი, პოზნანი, პოლონეთი)

ივანე ლეჟავა (ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი)

ნანა მაჭავარიანი (არნოლდ ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი)

იური კლაინერი (სანკტ-პეტერბურგის სახელმწიფო უნივერსიტეტი)

ალექსეი ანდრონოვი (სანკტ-პეტერბურგის სახელმწიფო უნივერსიტეტი)

ელენა კრასნოვა (სანკტ-პეტერბურგის სახელმწიფო უნივერსიტეტი)

თორჰალურ ეითორსონი (ისლანდიის უნივერსიტეტი, რეიკიავიკი)

ინგუნ შრეინბერგ ინდრიადადოტრი (ისლანდიის უნივერსიტეტი, რეიკიავიკი)

თინათინ ბოლქვაძე (კონფერენციის თავმჯდომარე, გიორგი ახვლედიანის სახელობის ენათმეცნიერების ისტორიის საზოგადოება, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, სახელმწიფო ენის დეპარტამენტი)

კონფერენციის აღმასრულებელი საბჭო:

ეკატერინე ნავროზაშვილი (ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი)

მაკა თეთრაძე (გიორგი ახვლედიანის სახელობის ენათმეცნიერების ისტორიის საზოგადოება, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი)

ნინო აბესაძე (გიორგი ახვლედიანის სახელობის ენათმეცნიერების ისტორიის საზოგადოება, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი)

კონფერენციის ყველა სესია ჩატარდება ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის I კორპუსის 202-ე აუდიტორიაში
მისამართი: ი. ჭავჭავაძის გამზირი, 1, თბილისი

EDITORIAL BOARD OF THE CONFERENCE:

George Sharvashidze (Rector of Tbilisi Ivane Javakhishvili State University)

Thomas Gamkrelidze (Tbilisi Ivane Javakhishvili State University, Georgian National Academy of Sciences)

Giorgi Alibegashvili (State Language Department, Tbilisi, Georgia)

Hans Basbøll (University of Southern Denmark, Odense)

Frans Gregersen (University of Copenhagen, Denmark)

Leonid Chekin (AIRO-XXI Research Centre, Moscow)

Camiel Hamans (University of Amsterdam, Netherlands, Adam Mickiewicz University Poznań, Poland)

Ivane Lezhava (Tbilisi Ivane Javakhishvili State University)

Nana Machavariani (Arnold Chikobava Institute of Linguistics; Tbilisi Ivane Javakhishvili State University)

Yuri Kleiner (St. Petersburg State University)

Aleksey Andronov (St. Petersburg State University)

Elena Krasnova (St. Petersburg State University)

Þórhallur Eypórssón (University of Iceland)

Ingunn Hreinberg Indriðadóttir (University of Iceland)

Tinatín Bolkvadze (Head of the conference, Giorgi Akhvlediani Society for the History of Linguistics, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, State Language Department)

EXECUTIVE BOARD OF THE CONFERENCE:

Ekaterine Navrozashvili (Ivane Javakhishvili Tbilisi State University)

Maka Tetradze (Giorgi Akhvlediani Society for the History of Linguistics, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University)

Nino Abesadze (Giorgi Akhvlediani Society for the History of Linguistics, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University)

**All sessions will be held in Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, 1th campus, 202 auditorium.
Address: 1, I. Chavchavadze Avenue, Tbilisi, Georgia**

12 სექტემბერი, ხუთშაბათი, 2019 წელი

09⁰⁰–10⁰⁰ კონფერენციის მონაწილეთა რეგისტრაცია

10⁰⁰–10¹⁵ – კონფერენციის გახსნა, მისალმებები

10¹⁵–11⁰⁰ ვლენარული სესია

თავმჯდომარე: თინათინ ბოლქვაძე

მონვეული მომხსენებელი ლეონიდ ჩეკინი (სამეცნიერო ცენტრი აირო XXI, მოსკოვი), რასმუს რასკი თბილისში (1819 წლის 8 ნოემბერი – 1820 წლის 5 მარტი)

11⁰⁰–12⁰⁰ | სესია

პრაქტიკოს ენათმეცნიერთა და არალინგვისტთა წვლილი ენათმეცნიერებაში

თავმჯდომარე: ვიტორიო ს. ტომელერი

11⁰⁰–13³⁰ კამიელ ჰამანსი (ამსტერდამის უნივერსიტეტი, ნიდერლანდების სამეფო; ადამ მიცკევიჩის უნივერსიტეტი, პოზნანი, პოლონეთი), ადრეული პერიოდის ისტორიული ენათმეცნიერება: ნიდერლანდელი ვაჭარი ლამბერტ ტენ კეიტი 11³⁰–12⁰⁰ თინათინ ბოლქვაძე (გიორგი ახვლედიანის სახელობის ენათმეცნიერების ისტორიის საზოგადოება, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, სახელმწიფო ენის დეპარტამენტი, საქართველო), თეორიები ქართველური (სამხრეთ კავკასიური) ენების შესახებ მეცხრამეტე საუკუნეში

12⁰⁰–13⁰⁰ შესვენება

13⁰⁰–14⁰⁰ ვლენარული სესია

თავმჯდომარე: ლეონიდ ჩეკინი

მონვეული მომხსენებელი ფრანს გრეგერსენი (კოპენჰაგენის უნივერსიტეტი, დანია), ნაციონალიზმის როლი რასმუს რასკის ენობრივი ცვლილებების თეორიაში

14⁰⁰–14³⁰ შესვენება

14³⁰–16³⁰ II სესია

საბჭოთა და ევროპული ენათმეცნიერება: გადაკვეთის გზები და დაპირისპირებები

თავმჯდომარე: კამიელ ჰამანსი

14³⁰–15⁰⁰ ბერნჰარდ ჰურხი (გრაციის უნივერსიტეტი, ავსტრია), ჰუგო შუხარდტი, როგორც კავკასიოლოგი: დასავლეთ ევროპული ხედვა

15⁰⁰–15³⁰ ვიტორიო ს. ტომელერი (მაჩერატას უნივერსიტეტი, იტალია), ჰუგო შუხარდტისა და ნიკო მარის მიმოწერა

15³⁰–16⁰⁰ ევგენი ფილიმონოვი (პეტერბურგის უნივერსიტეტი), ჰუგო შუხარდტისა და ნეოგრამატიკოსთა დაპირისპირება

16⁰⁰–16³⁰ სებასტიან მორე (ლოზანის უნივერსიტეტი, შვეიცარია), ენათმეცნიერება და იდეოლოგია, სოვაჟე და მარი

16³⁰–17⁰⁰ შესვენება

17⁰⁰–18⁰⁰ III სესია

სემიტური ფილოლოგია და ებრაელთა ენები

თავმჯდომარე: ბერნჰარდ ჰურხი

17⁰⁰–17³⁰ აარონ მამანი (იერუსალიმის ებრაული უნივერსიტეტი, ისრაელი), იდეოლოგია და სემიტური შედარებითი ფილოლოგია მეათე საუკუნის ანდალუზიაში

17³⁰–18⁰⁰ რეუვენ ენოხი (რუბენ ენუქაშვილი) (კავკასიისა და ცენტრალური აზიის ებრაულ თემთა კვლევითი ინსტიტუტი, არიელის უნივერსიტეტი, ისრაელი), რატომ თარგმნეს ქართველმა ებრაელებმა თავსილი: ენა, ისტორია და იდეოლოგია

13 სექტემბერი, პარასკევი, 2019 წელი

10⁰⁰–11⁰⁰ კონფერენციის მონაწილეთა რეგისტრაცია

11⁰⁰–12⁰⁰ ვლენარული სესია

თავმჯდომარე: ფრანს გრეგერსენი

მონვეული მომხსენებელი ჰანს ბასბოლი (სამხრეთ დანიის უნივერსიტეტი, ოდენსე, დანია), რასმუს რასკის მოსაზრებები ენისა და მეტყველების მიმართებაზე: რასმუს რასკის სემანტიურ ფონოლოგიასა და პროსოდიას მიღებული დასკვნების გავლენა მის შემდეგ დროინდელ ნააზრევზე

12⁰⁰-13³⁰ IV სესია

რასმუს რასკი

თავმჯდომარე: ჰანს ბასბოლი

12⁰⁰-12³⁰ იური კლაინერი (სანკტ-პეტერბურგის სახელმწიფო უნივერსიტეტი),
რასმუს რასკი და იაკობ გრიმი: თანხმოდანთა პირველი გადაწევის ორი მოდელი
12³⁰-13⁰⁰ მარინე ივანიშვილი (ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველო), რასმუს რასკი ქართული წერისა და
ტრანსლიტერაციის შესახებ და მის მიერ თბილისში შექმნილი წიგნები

13⁰⁰-14⁰⁰ შესვენება

14⁰⁰-16⁰⁰ V სესია

ენობრივ-კულტურული ურთიერთობები და პოლიტიკური მოქრაოვა

თავმჯდომარე: ალექსეი ანდრონოვი

14⁰⁰-14³⁰ სორინ პალიგა (ბუქარესტის უნივერსიტეტი, რუმინეთი), მუდმივი
პრობლემა: სუბსტრატის გავლენა რუმინულ ენაზე და იდეოლოგიური მიდგომები
14³⁰-15⁰⁰ დენ უნგურიანუ (ჩარლის უნივერსიტეტი, პრაღა, ჩეხეთი), რუმინული
ენის ლექსიკური სუბსტრატი: ორსაუკუნოვანი ლინგვისტური დავა და პატრიოტთა
ბრძოლა
15⁰⁰-15³⁰ ჯული კრისტენსენი (ჯორჯ მელსონის უნივერსიტეტი, ვირჯინია, აშშ),
უორდროპები და ავტოკეფალია: ქართული ენიდან პოლიტიკურ მოქმედებამდე
15³⁰-16⁰⁰ თინათინ მარგალიტაძე (ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი, გიორგი ახვლედიანის სახელობის ენათმეცნიერების
ისტორიის საზოგადოება, საქართველო), მარიკა ოძელი (საქართველოს
განათლების, მეცნიერების, კულტურისა და სპორტის სამინისტრო, საქართველო),
ინგლისურ-ქართული ლექსიკოგრაფიის ისტორიის ერთი საინტერესო ფურცელი

16⁰⁰-16³⁰ შესვენება

16³⁰-18⁰⁰ VI სესია

იდეოლოგია და გრამატიკა

თავმჯდომარე: იური კლაინერი

16³⁰-17⁰⁰ ვლადიმირ კურდიუმოვი (ტაიჩუნგის განათლების უნივერსიტეტი,
ტაივანი), ჩინური გრამატიკის მკაცრი გამოცდა სხვადასხვა იდეოლოგიის პირობებში
17⁰⁰-17³⁰ კილუ ფონ პრინსი (ჰუმბოლდტის უნივერსიტეტი, ბერლინი, გერმანია), მარსინ

კილარსკი (ადამ მიცკევიჩის უნივერსიტეტი, პოზნანი, პოლონეთი), იდეოლოგიის გამო-
ხატვა ენობრივი მაგალითებით: პოლისინთეზურობა და რეკურსია
17³⁰-18⁰⁰ ალექსეი ანდრონოვი (სანკტ-პეტერბურგის უნივერსიტეტი), ევგენი
პოლივანოვის ნაშრომი „დუნგანური ენის ძირითადი მახსიათებლები“ (1937):
გამოუქვეყნებელი ხელნაწერის ლინგვისტური და იდეოლოგიური კონტექსტი

14 სექტემბერი, შაბათი, 2019 წელი

11⁰⁰-12⁰⁰ VII სესია

გოთური და ანგლოსაქსური წერილობითი ძეგლები

თავმჯდომარე: ვლადიმირ კურდიუმოვი

11⁰⁰-11³⁰ არტემი კეიდანი (რომის უნივერსიტეტი საპიენცა, იტალია), გოთური
იდეოლოგია და „ვერცხლის ბიბლიის“ („კოდექს არგენტეუსის“) აღმოჩენა
11³⁰-12⁰⁰ თინათინ მარგალიტაძე (ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი, გიორგი ახვლედიანის სახელობის ენათმეცნიერების
ისტორიის საზოგადოება, საქართველო), გიორგი მელაძე (ივანე ჯავახიშვილის
სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველო), გოთური და
ანგლოსაქსური წერილობითი ძეგლების ონლაინ-ქრესტომათია

12⁰⁰-13⁰⁰ შისჰენება

13⁰⁰-14³⁰ VIII სესია

ენობრივი პოლიტიკა და ენათმეცნიერება

თავმჯდომარე: თინათინ მარგალიტაძე

13⁰⁰-13³⁰ მერაბ ნაჭყებია (სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი,
საქართველო), მანანა ტაბიძე (საქართველოს საპატრიარქოს წმინდა ანდრია
პირველწოდებულის სახელობის უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო),
ენობრივი რეფორმების კულტურული და სოციალურ-პოლიტიკური კონტექსტი:
ენობრივი რეფორმები საქართველოში
13³⁰-14⁰⁰ ტარიელ სიხარულიძე (ერზრუმის ათათურქის უნივერსიტეტი, თურქეთი),
ჟუჟუნა სიხარულიძე (იბრაჰიმ სესენის უნივერსიტეტი, თურქეთი), იდეოლოგიური
შტამპების ქრონოლოგიური დეველვაციისათვის
14⁰⁰-14³⁰ თამარ მახარობლიძე (ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი,
საქართველო), ქართული ტაქტილი და უსინათლო ყრუთა პრობლემები
საქართველოში

14³⁰-15⁰⁰ შისჰენება

15⁰⁰-16³⁰ IX სესია (გერმანულენოვანი სესია)

იდეოლოგიური დისკურსი და ლინგვისტური მეთოდები

თავმჯდომარე: კონსტანტინე ბრეგაძე

15⁰⁰-15³⁰ კონსტანტინე ბრეგაძე (ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველო), იდეოლოგიური დისკურსის ფუნქციონირება ტოტალიტარული რეჟიმის ოფიციალურ ტექსტებში: სტალინის 60 წლისთავისადმი მიძღვნილი კრებულის მასალების მიხედვით

15³⁰-16⁰⁰ რუსუდან ზექალაშვილი (ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველო), იდეოლოგია და საბჭოთა პერიოდის ქართული ლექსიკოგრაფია

16⁰⁰-16³⁰ მარინა ანდრაზაშვილი, ნატალია ბასილაია (ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველო), იდეოლოგიური ზენოლა, დროის დიქტატი თუ არასწორად შერჩეული მეთოდოლოგიური საფუძველი? (გერმანულენოვან ტოპონიმთა რუსული და ქართული ეკვივალენტების ისტორიულ-შეპირისპირებითი ანალიზის შედეგებზე დაყრდნობით)

18⁰⁰ პანკატი

SEPTEMBER 12, THURSDAY, 2019

9⁰⁰-10⁰⁰ – REGISTRATION

10⁰⁰-10¹⁵ – OPENING OF THE CONFERENCE - WELCOME ADDRESS

10¹⁵-11⁰⁰ PLENARY SESSION

Chair: Tinatin Bolkvadze

Keynote speaker Leonid Chekin (*AIRO-XXI Research Centre, Moscow*), **Rasmus Rask in Tbilisi** (November 8, 1819 – March 5, 1820)

11⁰⁰-12⁰⁰ SESSION I

**LINGUISTIC CONTRIBUTIONS OF LINGUIST PRACTITIONERS AND
NONLINGUISTS**

Chair: Vittorio S. Tomelleri

11⁰⁰-11³⁰ Camiel Hamans (*University of Amsterdam, Netherlands/Adam Mickiewicz University Poznań, Poland*), **An early historical linguist: the Dutch merchant Lambert ten Kate**

11³⁰-12⁰⁰ Tinatin Bolkvadze (*Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Giorgi Akhvlediani Society for the History of Linguistics, Georgia*), **Theories on South Caucasian (Kartvelian) languages in 19th Century**

12⁰⁰-13⁰⁰ BREAK

13⁰⁰-14⁰⁰ PLENARY SESSION

Chair: Leonid Chekin

Keynote speaker Frans Gregersen (*University of Copenhagen, Denmark*), **The role of nationalism in Rasmus Rask's theory of language change**

14⁰⁰-14³⁰ BREAK

14³⁰-16³⁰ II SESSION

SOVIET AND EUROPEAN LINGUISTICS: THE INTERSECTION OF PATHS AND OPPOSITIONS

Chair: Camiel Hamans

14³⁰-15⁰⁰ Bernhard Hurch (*University of Graz, Austria*), **Hugo Schuchardt as a caucasiologist: The Western European connection**

15⁰⁰-15³⁰ Vittorio S. Tomelleri (*University of Macerata, Italy*), **Hugo Schuchardt and Nikolay Marr. About and around the correspondence**

15³⁰-16⁰⁰ Evgeniy Filimonov (*St. Petersburg State University*), **Schuchardt and the Neogrammarian controversy**

16⁰⁰-16³⁰ Sébastien Moret (*University of Lausanne, Switzerland*), **Linguistics and Ideology, Sauvageot and Marr**

16³⁰-17⁰⁰ BREAK

17⁰⁰-18⁰⁰ III SESSION

SEMITIC PHILOLOGY AND JEWISH LANGUAGES

Chair: Bernhard Hurch

17⁰⁰-17³⁰ Aharon Maman (*The Hebrew University of Jerusalem, Israel*), **Ideology and Comparative Semitic Philology in 10th Century Andalus**

17³⁰-18⁰⁰ Reuven Enoch (Ruben Erukashvili) (*Ariel University, Israel*) **Why did the Georgian Jews Translate Tavsili: Language, History and Ideology**

SEPTEMBER 13, FRIDAY, 2019

10⁰⁰-11⁰⁰ – REGISTRATION OF CONFERENCE PARTICIPANTS

11⁰⁰-12⁰⁰ PLENARY SESSION

Chair: Frans Gregersen

Keynote speaker Hans Basbøll (*University of Southern Denmark, Odense*), **Rasmus Rask as segmental phonologist and prosodist: important influences from his early years, and some consequences for Rask's views on speech and language**

12⁰⁰-13⁰⁰ IV SESSION

RASMUS RASK

Chair: Hans Basbøll

12⁰⁰-12³⁰ **Yuri Kleiner** (*St. Petersburg State University*), **Rasmus Rask and Jakob Grimm: Two Lautverschiebung Models**

12³⁰-13⁰⁰ **Marine Ivanishvili** (*Iv. Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia*), **Rasmus Rask about Georgian writing and transliteration and the books bought by him in Tbilisi**

13⁰⁰-14⁰⁰ BREAK

14⁰⁰-16⁰⁰ V SESSION

LINGUISTIC AND CULTURAL CONTACTS AND POLITICAL MOVEMENT

Chair: Aleksey Andronov

14⁰⁰-14³⁰ **Sorin Paliga** (*University of Bucharest, Romania*), **A continuing problem: the substratum influence on Romanian and the ideological approaches**

14³⁰-15⁰⁰ **Dan Ungureanu** (*Charles University, Prague, Czech Republic*), **The lexical substratum of Romanian: Two centuries of linguistic debates and patriotic fights**

15⁰⁰-15³⁰ **Julie Christensen** (*George Mason University, Fairfax, VA, USA*), **The Wardrops and Autocephaly: From Georgian Language to Political Action**

15³⁰-16⁰⁰ **Tinatini Margalitadze** (*Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Giorgi Akhvlediani Society for the History of Linguistics, Georgia*), **Marika Odzeli** (*Ministry of Education, Science, Culture and Sport of Georgia*), **An Interesting Page in the History of English-Georgian Lexicography**

16⁰⁰-16³⁰ BREAK

16⁰⁰-18⁰⁰ VI SESSION

IDEOLOGY AND GRAMMAR

Chair: Yuri Kleiner

16³⁰-17⁰⁰ **Vladimir Kurdyumov** (*National Taichung University of Education, Taiwan*), **The Ordeals of Chinese Grammar in the Framework of Different Ideologies**

17⁰⁰-17³⁰ **Kilu von Prince** (*Humboldt-Universität, Berlin, Germany*), **Marcin Kilarski** (*Adam Mickiewicz University, Poznań, Poland*), **Expressing ideologies through linguistic examples: The case of polysynthesis and recursion**

17³⁰-18⁰⁰ **Aleksey Andronov** (*St. Petersburg State University*), **Evgenij Polivanov's "The**

main features of the Dungan language” (1937): linguistic and ideological context of the unpublished manuscript

SEPTEMBER 14, SATURDAY, 2019

11⁰⁰-12⁰⁰ VII SESSION

GOTHIC AND ANGLO-SAXON WRITTEN SOURCES

Chair: Vladimir Kurdyumov

11⁰⁰-11³⁰ Artemij Keidan (*Sapienza University of Rome*), **Gothicism ideology and the discovery of the Codex Argenteus**

11³⁰-12⁰⁰ Tinatin Margalitzadze (*Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Giorgi Akhvlediani Society for the History of Linguistics, Georgia*), **George Meladze** (*Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia*) **Online Reader of Gothic and Anglo-Saxon Written Records**

12⁰⁰-13⁰⁰ BREAK

13⁰⁰-14³⁰ VIII SESSION

LANGUAGE POLICY AND LINGUISTICS

Chair: Tinatin Margalitzadze

13⁰⁰-13³⁰ Merab Nachkebia (*Sokhumi State University, Tbilisi, Georgia*), **Manana Tabidze** (*Saint Andrew the First-called Georgian University of the Patriarchate of Georgia, Tbilisi, Georgia*), **Cultural and Socio-Political Context of Language Reform (Language Reforms in Georgia)**

13³⁰-14⁰⁰ Tariel Sikharulidze (*Ataturk University Erzurum, Turkey*), **Jujuna Sikharulidze** (*Ibrahim Cecen University, Turkey*), **The chronological devaluation of ideological stamps**

14⁰⁰-14³⁰ Tamar Makharoblidze (*Ilia State University, Tbilisi, Georgia*), **Georgian tactile and the problems of Deaf-blind in Georgia**

14³⁰-15⁰⁰ BREAK

15³⁰-17⁰⁰ IX SESSION (German language session)

IDEOLOGICAL DISCOURSE AND LINGUISTIC METHODS

Chair: Konstantine Bregadze

15⁰⁰-15³⁰ Konstantine Bregadze (*Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia*), **The Functioning of Ideological Discourse in Official Texts under the Totalitarian Regime (based on the material from a collection of papers dedicated to Stalin's 60 birth anniversary)**

15³⁰-16⁰⁰ Rusudan Zekalashvili (*Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia*), **Ideology and Soviet Era Georgian Lexicography**

16⁰⁰-16³⁰ Marina Andrazashvili, Natalia Basilaia (*Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia*), **Ideological Pressure, Dictate of Time or Wrongly Selected Methodological Basis? (Based on the results of historical-contrastive analysis of Russian and Georgian equivalents of German toponyms)**

18⁰⁰ BANQUET

მოხსენებათა თეზისები

- მარინა ანდრაზაშვილი, ნატალია ბასილაია,** იდეოლოგიური ზენოლა, დროის დიქტატი თუ არასწორად შერჩეული მეთოდოლოგიური საფუძველი? (გერმანულენოვან ტოპონიმთა რუსული და ქართული ეკვივალენტების ისტორიულ-შეპირისპირებითი ანალიზის შედეგებზე დაყრდნობით).....20
- ალექსეი ანდრონოვი,** ევგენი პოლივანოვის ნაშრომი „დუნგანური ენის ძირითადი მასხიათებლები“ (1937): გამოუქვეყნებელი ხელნაწერის ლინგვისტური და იდეოლოგიური კონტექსტი.....23
- ჰანს ბასბოლი,** რასმუს რასკის მოსაზრებები ენისა და მეტყველების მიმართებაზე: რასმუს რასკის სეგმენტურ ფონოლოგიასა და პროსოდიაში მიღებული დასკვნების გავლენა მის შემდეგ დროინდელ ნააზრევზე.....24
- თინათინ ბოლქვაძე,** თეორიები ქართველური (სამხრეთ კავკასიური) ენების შესახებ მეცხრამეტე საუკუნეში.....26
- კონსტანტინე ბრეგაძე,** იდეოლოგიური დისკურსის ფუნქციონირება ტოტალიტარული რეჟიმის ოფიციალურ ტექსტებში (სტალინის 60 წლისთავისადმი მიძღვნილი კრებულის მასალების მიხედვით).....28
- ფრანს გრეგერსენი,** ნაციონალიზმის როლი რასმუს რასკის ენობრივი ცვლილებების თეორიაში.....32
- რეუვენ ენოხი (რუბენ ენუქაშვილი),** რატომ თარგმნეს ქართველმა ებრაელებმა თავსილი: ენა, ისტორია და იდეოლოგია.....33
- რუსუდან ზექალაშვილი,** იდეოლოგია და საბჭოთა პერიოდის ქართული ლექსიკოგრაფია.....36
- მარინე ივანიშვილი,** რასმუს რასკი ქართული წერისა და ტრანსლიტერაციის შესახებ და მის მიერ თბილისში შექმნილი წიგნები.....39
- არტემი კეიდანი,** გოთიკური იდეოლოგია და „ვერცხლის ბიბლიის“ („კოდექს არგენტეუსის“) აღმოჩენა.....41
- იური კლაინერი,** რასმუს რასკი და იაკობ გრიმი: თანხმობანთა პირველი გადაწვევის ორი მოდელი.....43
- ჯული კრისტენსენი,** უორდროპები და ავტოკეფალია: ქართულ ენიდან პოლიტიკურ მოქმედებამდე.....44
- ვლადიმირ კურდიუმოვი,** ჩინური გრამატიკის მკაცრი გამოცდა სხვადასხვა იდეოლოგიის პირობებში.....45
- აარონ მამანი,** იდეოლოგია და სემიტური შედარებითი ფილოლოგია მეათე საუკუნის ანდალუზიაში.....46

თინათინ მარგალიტაძე, გიორგი მელაძე, გოთური და ანგლოსაქსური წერილობითი ძეგლების ონლაინ-ქრესტომათია.....	47
თინათინ მარგალიტაძე, მარიკა ოძელი, ინგლისურ-ქართული ლექსიკოგრაფიის ისტორიის ერთი საინტერესო ფურცელი.....	50
თამარ მახარობლიძე, ქართული ტაქტილი და უსინათლო ყრუთა პრობლემები საქართველოში.....	53
სებასტიან მორე, ენათმეცნიერება და იდეოლოგია, სოვაჟე და მარი.....	56
მერაბ ნაჭყებია, მანანა ტაბიძე, ენობრივი რეფორმების კულტურული და სოციალურ-პოლიტიკური კონტექსტი (ენობრივი რეფორმები საქართველოში).....	57
სორინ პალიგა, მუდმივი პრობლემა: სუბსტრატის გავლენა რუმინულ ენაზე და იდეოლოგიური მიდგომები.....	60
კილუ ფონ პრინსი, მარსინ კილარსკი, იდეოლოგიის გამოხატვა ენობრივი მაგალითებით: პოლისინთეზურობა და რეკურსია.....	62
ტარიელ სიხარულიძე, ჟუჟუნა სიხარულიძე, კიდეოლოგიური შტამპების ქრონოლოგიური დევალვაციისათვის.....	64
ვიტორიო ს. ტომელერი, ჰუგო შუხარდტისა და ნიკო მარის მიმოწერა.....	66
დენ უნგურიანუ, რუმინული ენის ლექსიკური სუბსტრატი: ორსაუკუნოვანი ლინგვისტური დავა და პატრიოტთა ბრძოლა.....	67
ევგენი ფილიმონოვი, ჰუგო შუხარდტისა და ნეოგრამატიკოსთა დაპირისპირება.....	69
ლეონიდ ჩეკინი, რასმუს რასკი თბილისში (1819 წლის 8 ნოემბერი – 1820 წლის 5 მარტი).....	70
კამიელ ჰამანსი, ადრეული პერიოდის ისტორიული ენათმეცნიერება: ნიდერლანდელი ვაჭარი ლამბერტ ტენ კეიტი.....	71
ბერნჰარდ შურხი, ჰუგო შუხარდტი, როგორც კავკასიოლოგი: დასავლეთ ევროპული ხედვა.....	72

ABSTRACTS

Marina Andrazashvili, Natalia Basilaia , Ideological Pressure, Dictate of Time or Wrongly Selected Methodological Basis? (Based on the results of historical-contrastive analysis of Russian and Georgian equivalents of German toponyms).....	21
Aleksey Andronov , Evgenij Polivanov’s “The main features of the Dungan language” (1937): linguistic and ideological context of the unpublished manuscript.....	23
Hans Basbøll , Rasmus Rask as segmental phonologist and prosodist: important influences from his early years, and some consequences for Rask’s views on speech and language.....	24
Tinatín Bolkvadze , Theories on South Caucasian (Kartvelian) languages in 19 th Century.....	27
Konstantine Bregadze , The Functioning of Ideological Discourse in Official Texts under the Totalitarian Regime (Based on the material from a collection of papers dedicated to Stalin’s 60 birth anniversary).....	30
Leonid S. Chekin , Rasmus Rask in Tbilisi (November 8, 1819 – March 5, 1820).....	70
Julie Christensen , The Wardrops and Autocephaly: From Georgian Language to Political Action.....	44
Reuven Enoch (Ruben Erukashvili) , Why did the Georgian Jews Translate Tavsili: Language, History and Ideology.....	34
Evgeniy Filimonov , Schuchardt and the Neogrammarian controversy.....	69
Franc Gregersen , The role of nationalism in Rasmus Rask’s theory of language change.....	32
Camiel Hamans , An early historical linguist: the Dutch merchant Lambert ten Kate.....	71
Bernhard Hurch , Hugo Schuchardt as a caucasiologist: The Western European connection...	72
Marine Ivanishvili , Rasmus Rask about Georgian writing and transliteration and the books bought by him in Tbilisi.....	40
Artemij Keidan , Gothicism ideology and the discovery of the Codex Argenteus.....	41
Yuri Kleiner , Rasmus Rask and Jakob Grimm: Two Lautverschiebung Models.....	43
Vladimir Kurdyumov , The Ordeals of Chinese Grammar in the Framework of Different Ideologies.....	45
Aharon Maman , Ideology and Comparative Semitic Philology in 10 th Century Andalus.....	46
Tamar Makharoblidze , Georgian tactile and the problems of Deaf-blind in Georgia.....	54

Tinatín Margalitadze, George Meladze, Online Reader of Gothic and Anglo-Saxon Written Records.....	48
Tinatín Margalitadze, Marika Odzeli, An Interesting Page in the History of English-Georgian Lexicography.....	51
Sébastien Moret, Linguistics and Ideology, Sauvageot and Marr.....	56
Merab Nachkebia, Manana Tabidze, Cultural and Socio-Political Context of Language Reform (Language Reforms in Georgia).....	58
Sorin Paliga, A continuing problem: the substratum influence on Romanian and the ideological approaches.....	60
Kilu von Prince, Marcin Kilariski, Expressing ideologies through linguistic examples: The case of polysynthesis and recursion.....	62
Tariel Sikharulidze, Jujuna Sikharulidze, The chronological devaluation of ideological stamps.....	65
Vittorio S. Tomelleri, Hugo Schuchardt and Nikolay Marr. About and around the correspondence.....	66
Dan Ungureanu, The lexical substratum of Romanian: Two centuries of linguistic debates and patriotic fights.....	67
Rusudan Zekalashvili, Ideology and Soviet Era Georgian Lexicography.....	37

მარინა ანდრაზაშვილი, ნატალია ბასილაია

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველო
andarezi@yahoo.de; natalia.basilaia@tsu.ge

**იდეოლოგიური ზენოლა, დროის დიქტატი თუ
არასწორად შერჩეული მეთოდოლოგიური საფუძველი?
(გერმანულენოვან ტოპონიმთა რუსული და ქართული ეკვივალენტების ისტორიულ-
შეპირისპირებითი ანალიზის შედეგებზე დაყრდნობით)**

გერმანულენოვან არატრანსლირებად საკუთარ სახელთა შემოსვლა ქართულში რუსულის გავლით (ისევე, როგორც ყოფილი საბჭოთა კავშირის ხალხთა სხვა ენებში) საუკუნეებს ითვლის. ფაქტია, რომ ჯერ კიდევ ახლო წარსულში უზუსადა ითვლებოდა, ნებისმიერი ენდონიმის ქართული ვერსია შეძლებისდაგვარად მიგვესადაგებინა რუსულის, როგორც შუალედური ენის, ნორმისადმი. ამ პროცესში ყურადღების მიღმა რჩებოდა ამოსავალი ენის ონიმური ერთეული, არასრულყოფილად რეალიზდებოდა ქართულის, როგორც სამიზნე ენის ფონოლოგიური შესაძლებლობები, ირღვეოდა ტრანსლიტერაციის მეთოდოლოგიური საფუძველი – ამოსავალი და სამიზნე ენების ფონოტაქტიკურ და გრაფოტაქტიკურ კანონზომიერებათა კონტრასტულ ანალიზზე დაყრდნობის პრინციპი. შედეგად ვიღებდით არასწორად ტრანსფერირებულ ენდონიმს ან ასევე დამახინჯებულ, ხშირად ნახევრად თარგმნილ (აპელატიური კომპონენტების შემცველობის შემთხვევაში) ინტერრეგიონალურ ალონიმს, ერთი და იმავე სახელის რამდენიმე ვარიანტს; საგულისხმოა, რომ ეგზონიმთა არსებობის ფაქტები ქართულში არ დაფიქსირებულა. ეს პროცესები, ისევე როგორც მცდარ ფორმათა აღმოსაფხვრელად გადადგმული ნაბიჯები, საგანგებოდ გვაქვს აღწერილი ქართულ- და გერმანულენოვან პუბლიკაციებში (მ. ანდრაზაშვილი).

ყოველივე ზემოხსენებულის ფონზე წინამდებარე გამოკვლევის ავტორები ერთდროულად ამოდიან სლავისტიკისა და გერმანისტიკის პოზიციიდან და აქცენტის გადატანით ფენომენის ისტორიიდან მის გამომწვევ მიზეზზე, მიზნად ისახავენ იმსჯელონ, იყო ეს მოვლენები შედეგი საბჭოთა პირობებში ფუნქციონირებული იდეოლოგიური ზენოლისა, არსებული „კარჩაკეტილობის“ ფონზე მედიალური ენების ავტორიტეტის უნებლიე ზრდისა, თუ პირველ რიგში კარნახი დროის/მოდის დიქტატისა, რომელიც, თავის მხრივ, ეფუძნებოდა ტრანსლიტერაციის იმდროინდელ ტრადიციებს, და რომელსაც უპირველესად გვერდი ვერ აუარა სლავური ჯგუფის ენებმა.

დასმულ კითხვაზე პასუხის გასაცემად (გერმანულ ონომასტიკურ სკოლაზე დაყრდნობით: ციფონუნი, კოსი, ნიუბლინგი) არჩევანი შევაჩერეთ საკუთრივ ტოპონიმებზე — ონიმური სუბკლასის ყველაზე რეპრეზენტაბელურ ქვეჯგუფზე (საგულისხმოა, რომ რუსული სკოლა: იარცევა, პოდოლსკაია, სუპერანსკაია და სხვ. საკუთარ სახელთა სუბკლასში მოიაზრებს გაცილებით მეტ თემატურ ქვეჯგუფს); შევისწავლეთ ისინი, ერთი მხრივ, სლავური ჯგუფის ენებზე შესრულებულ უახლეს ინტერნეტსაიტებზე, მეორე მხრივ კი 2008—2016 წლებში ქართულად შედგენილ გერმანიის პოლიტიკურ და ფიზიკურ რუკებზე დაყრდნობით (გამომცემლობა: პალიტრა-L, ელფი; <http://ka.wikipedia.org/wiki/გერმანია>).

მოძიებული მასალის შეპირისპირებითა ანალიზმა გამოკვეთა ორი ტენდენცია გერმანულ ტოპონიმთა ტრანსფერირების პროცესში, კერძოდ:

1. სლავურ ენებში შეინიშნება შეძლებისდაგვარად ორიენტაციის აღება ამჯერად უკვე ამოსავალი ენის ფონემურ, და არა გრაფემულ სურათზე, რასაც პოლონურ, ბულგარულ, უკრაინულ, ბელორუსულ და ა.შ. ენებში (ყველაზე ნაკლებად რუსულში) დიფტონგის კორიგირების ქვემომოტანილი ნიმუშებიც მოწმობს: Лайпциг ← Лейпциг / Мангайм ← Мангейм / Нойшванштайн ← Нейшванштейн / Нойбах ← Нейбах / Ойскирхен ← Еускирхен da a.S. (<http://bg.toponavi.com/48778>; <https://uk.wikipedia.org/wiki/Мангайм>; <https://uk.wikipedia.org/wiki/Нойшванштайн>; <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/1067188>; <https://ru.wikipedia.org/wiki/Ойскирхен>); იგივე პროცესი, ანუ დაყრდნობა ამოსავალი ენის ენდონიმზე და განთავისუფლება რუსულის დიქტატისგან ქართულში ფიქსირდება გასული საუკუნის სამოციანი წლებიდან მოყოლებული.
2. უახლეს ქართულენოვან რუკებზე დაკვირვებამ სანინაალმდეგო სურათი გამოკვეთა, კერძოდ, ამჯერად უკვე ინგლისურის, როგორც მედიალური ენის ზეგავლენა და შედეგად დიდი ძალისხმევით დამკვიდრებული ტრანსფერირების კორექტული მეთოდოლოგიური საფუძვლისა და გერმანულ ტოპონიმთა სწორი ქართული ეკვივალენტების ჩანაცვლება არასწორით, შეადარე: *ბასუმი ← Büsum → ბიუზუმი / *სილტი ← Sylt → ზიულტი / *კოლოგენ ← Köln → კიოლნი და ა.შ.
დასახელებულ ფაქტებზე დაყრდნობით ავტორები ცდილობენ, თანამიმდევრული მსჯელობით რამდენადმე შუქი მოფინონ სათაურში გამოკვეთილ პრობლემას და არ დატოვონ ის მხოლოდ რიტორიკული შეკითხვად.

MARINA ANDRAZASHVILI, NATALIA BASILAIA

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia

andarezi@yahoo.de; natalia.basilaia@tsu.ge

**Ideological Pressure, Dictate of Time or Wrongly Selected Methodological Basis?
(Based on the results of historical-contrastive analysis of Russian and Georgian
equivalents of German toponyms)**

Centuries ago, untranslatable German proper names penetrated into Georgian (and other languages spoken in the former Soviet Union) via Russian. In fact, in the recent past it was a widespread practice to adjust the Georgian version of any endonym to the norms of Russian, which was the intermediary language. In this process, the onomastic unit of the original language was left without attention; the phonological capacities of Georgian, as a target language, were not fully realized; there were violations of the methodological basis of transliteration – the principle of contrastive analysis serving as basis for the phonotactic and graphotactic rules of the original and target languages. As a result, there were wrongly transferred endonyms or damaged, frequently half-translated (in case it contained appellative components) interregional

allonyms, several versions of one and the same name. It should be noted that no exonyms were found in Georgian. These processes, same as the steps aimed at the eradication of wrong forms, have been described in our Georgian and German publications (M. Andrazashvili).

Taking into account the above-mentioned, the authors of the given research envisage the position of German and Slavonic studies and, by transferring their focus from the history of the phenomenon to its causes, aim at discussing whether these phenomena were caused by the ideological pressure of the Soviet period, the increased authority of intermediary languages on the background of the “iron curtain”, or by the dictate of time/fashion, which, in its turn, was based on the tradition of transliteration widespread in the given epoch, especially affecting the Slavonic languages.

In order to answer the above questions (based on the German onomastic school: Eisenberg, Коф, Nübling), the authors focus on toponyms proper – the most representable subgroup of the onomastic subclass (it should be noted that the Russian school: Yartseva, Podolskaya, Superanskaya etc. include more thematic subgroups into the subclass of proper names). We have studied the toponyms using latest internet sites published in Slavonic languages, and, on the other hand, based on the maps of Germany published in Georgia (political and physical maps published by Palitra-L and ELF, as well as internet site <http://ka.wikipedia.org/wiki/გერმანია>).

The analysis of the existing material has revealed two tendencies of transfer of German toponyms:

1. Breaking of the tradition on the part of Slavonic languages and orientation towards the endonym of the original language. This can be illustrated by the examples of correction of the diphthong: Лайпциг ← Лейпциг / Мангайм ← Мангейм / Нойшванштайн ← Нейшванштейн / Нойбах ← Нейбах / Ойскирхен ← Еускирхен and so on. (<http://bg.toponavi.com/48778>; <https://uk.wikipedia.org/wiki/Мангайм>; <https://uk.wikipedia.org/wiki/Нойшванштайн>; <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/1067188>; <https://ru.wikipedia.org/wiki/Ойскирхен>); It should be noted that this tendency is weaker in Russian than in other Slavonic languages. However, in Georgian, such examples were widespread back in the 60s of the past century.
2. Nowadays, German toponyms penetrate into Georgian via English. This can be proved by the contemporary maps of Germany published in Georgia. The English influence has caused artificial damaging of German endonyms, even though Georgian had the potential of avoiding these errors: *ბასუმი ← Büsum → ბიუზუმი / *სილტი ← Sylt → ზიულტი / *კოლოგნი ← Köln → კიოლნი and so on.

Based on the thorough discussion of the above-mentioned facts, the paper attempts to answer the question mentioned in the title. Thus, the question given in the title is not merely rhetorical.

ალექსეი ანდრონოვი

სანკტ-პეტერბურგის უნივერსიტეტი

ევგენი პოლივანოვის ნაშრომი „დუნგანური ენის ძირითადი მახსიათებლები“ (1937):
გამოუქვეყნებელი ხელნაწერის ლინგვისტური და იდეოლოგიური კონტექსტი

ALEKSEY ANDRONOV

St. Petersburg State University

baltistica@gmail.com

**Evgenij Polivanov’s “The main features of the Dungan language” (1937):
linguistic and ideological context of the unpublished manuscript**

The distinguished Soviet linguist E. Polivanov (1891–1938) spent the last years of his life in Frunze (now Bishkek), the capital of Kirghiz SSR. He was arrested there on August 1, 1937. A large collection of his works has been preserved in the Manuscript Division of the Institute of Language and Literature, National Academy of Sciences of the Kyrgyz Republic (within the “Special” subsection which was closed to the researchers during the Soviet period). The collection comprises more than 2000 sheets of handwritten and typewritten texts (a detailed description of it has not been made so far). The papers reflect two main topics of Polivanov’s studies in Frunze, viz. the Kyrgyz Manas epic and the Dungan language (a Sinitic language spoken in Kyrgyzstan and the adjacent territories). Besides, the Archive has a number of works on general and Kyrgyz linguistics. Some of Polivanov’s Manas studies (translated fragments, studies on translation and the poetics of the epic) have been published by M. V. Ploskih and M. A. Rudov (E. D. Polivanov. Kirgizskii geroicheskie epos “Manas”: Issledovaniia i perevody. Bishkek, 1999). But the Dungan portion of Polivanov’s heritage remains undescribed.

“The main features of the Dungan language” (an extensive grammar of Dungan) is a book of nearly 300 typewritten sheets arranged in two volumes: (1) Introduction and Phonology (p. 1–255), (2) Morphology (p. 1–26, the text is unfinished). It is preserved in the archive together with the set of originals written in 31 notebooks (7 of them missing). The grammar, prepared for publication in 1937, occupies the central place among Polivanov’s Dungan manuscripts (other manuscripts deal with Dungan dialectology, linguistic expeditions, work on creating terminology in Dungan, problems of its alphabet and orthography, etc.).

Polivanov’s Dungan grammar is and implementation of his ideas, both linguistic and methodological, vis-a-vis the situation in Soviet linguistics. The book has very many important excursuses on general-linguistics (some of them published in 1960s–80s). Nonetheless, in his strongly negative review of Polivanov’s book A. A. Dragunov calls them “unnecessary” and “pseudoscientific”, his general conclusion being that: publication of Polivanov’s works “would not only be of no use for the task of language building among Dungans, but would do a lot of harm to this task instead” (manuscript from the same Archive, received on November 20, 1937).

ჰანს ბასბოლი მონვეული მომხსენებელი

სამხრეთ დანიის უნივერსიტეტი, ოდენსე, დანია

რასმუს რასკის მოსაზრებები ენისა და მეტყველების მიმართებაზე: რასმუს რასკის სეგმენტურ ფონოლოგიასა და პროსოდიაში მიღებული დასკვნების გავლენა მის შემდეგ დროინდელ ნააზრევზე

HANS BASBØLL **Keynote Speaker**

University of Southern Denmark, Odense, Denmark

hba@sdu.dk

Rasmus Rask as segmental phonologist and prosodist: important influences from his early years, and some consequences for Rask's views on speech and language

Already when he was a pupil at the Grammar School in Odense (1801-1807), Rasmus Rask (1787-1832) intensely studied the two languages that were dearest to him, viz. his Danish mother tongue – i.e. Funish as far as speech is concerned – and Icelandic. The great Danish linguist Karl Verner (1846-1896), whose Law is universally known, said that Rask heard with his Funish ears and read with his Icelandic eyes. A comrade of Rask, who continued to be so after Rask had come to Copenhagen to study at the university (in 1807), was also an acute observer of Funish speech, and he was a careful and original phonetician as well, viz. Jacob Hornemann Bredsdorff (1790-1841). Bredsdorff wrote an important essay on language change (1821, translated by Henning Andersen 1982), much inspired by Rask's Prize essay (1814/1818), but also with sharp original formulations.

A deep and lasting influence on Rasmus Rask, right from his school days in Odense (Marie Bjerrum 1959, Diderichsen 1960), was the great Danish linguist of the Enlightenment – undoubtedly the greatest Danish linguist before Rask even though he is unknown except by specialists – Jens Pedersen Høysgaard (1698-1773), third caretaker (out of three) at Copenhagen University, and from 1759 bell-ringer at the University Church Trinitatis (Basbøll 2018). Høysgaard (by Rask called "den store [great] Højsgård") had a large and very original scientific production on the Danish language – anonymous – covering phonology, prosody (including prosodic morphology), grammar (with morphology and a 500 page syntax), with parts of a prosodically annotated dictionary (his works from 1747, 1752 and 1769 were organized in one coherent system of 2,022 numbered paragraphs); furthermore, he published on Latin and on mathematics. Rask benefitted from Høysgaard's works throughout his career.

Rask was influenced by Høysgaard's work in general, and in particular by his grammatical system and prosodic analyses. We see strong indications of that in Rask's unfinished manuscript on Funish dialect speech (Rask 1938, published and edited by Poul Andersen), a manuscript Rask worked on already in his school days. He employed a Høysgaard-like prosodic notation and gave interesting phonological (rather than purely phonetic) analyses of the sound system. Rask continued to be occupied with prosodic distinctions throughout his career, e.g. in his largest published work, on Danish orthography (1826), where he uses Høysgaard's prosodic ideas. Already in a much earlier essay on orthography (first published by Diderichsen 1960) he

presents a detailed prosodic system inspired by Høysgaard. Also many of his grammars of different languages bear witness to Rask's insistence on phonology and prosody. And among the three pioneers of comparative indo-european linguistics: Rask, Bopp and J. Grimm, Rask was undoubtedly the best phonologist (cf. the misnomer « Grimm's Law »).

Departing from the observations above, I shall discuss three crucial issues for the understanding of Rask's way of doing linguistics: What is the relation between regional speech norms and a standard? What should be the relation between speech and writing? And how could one find the system behind the variations?

თინათინ ბოლქვაძე

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი,
გიორგი ახვლედიანის სახელობის ენათმეცნიერების ისტორიის საზოგადოება,
საქართველო, სახელმწიფო ენის დეპარტამენტი
tinatin.bolkvadze@tsu.ge; tinatin.bolkvadze@hotmail.com

თეორიები ქართველური (სამხრეთ კავკასიური) ენების შესახებ მეცხრამეტე საუკუნეში

დღეს უდავოა, რომ ქართველური ენები (ქართული, მეგრული, ლაზური და სვანური) ქმნიან სამხრეთ კავკასიურ ენათა ოჯახს. ზოგიერთი მეცნიერი თვლის, რომ ლაზური და მეგრული არ შეიძლება ჩაითვალოს ცალკეულ ენებად. ისინი უნდა განვიხილოთ ერთი ენის დიალექტებად. აუცილებლად გასათვალისწინებელია ის გარემოება, რომ ლაზური ძირითადად თანამედროვე თურქეთის ტერიტორიაზე გავრცელებული. პოლიტიკური საზღვარი ზრდის ამ ენებს შორის სხვაობას.

ალექსანდრე ცაგარელი (1844-1929) იყო პირველი ქართველი ენათმეცნიერი, რომელმაც აჩვენა ქართულის, მეგრულისა და სვანურის ნათესაობა ბგერათა ფონეტიკურ შესატყვისობების საფუძველზე და თითოეული მათგანი აღიარა ერთი ფუძე ენის დიალექტებად, რომლებიც დროთა განმავლობაში დამოუკიდებელ ენებად ჩამოყალიბდნენ (იხ. О предполагаемом сродстве на грузинского языка с индоевропейскими и туранскими языками, Журнал министерства Народного Просвещения», сентябрь, 1872 // ინდოევროპულ და თურანულ ენებთან ქართული ენის სავარაუდო ნათესაობის თაობაზე, განათლების სამინისტროს ჟურნალი, 1872).

ალექსანდრე ცაგარლის ნაშრომებამდე ქართულ ინტელექტუალურ საზოგადოებაში ძალიან პოპულარული იყო ქართველური ენების ძველ აღმოსავლურ სამყაროსთან დაკავშირების იდეა. ამ ურთიერთობის საჩვენებლად ითარგმნებოდა და მე -19 საუკუნის ქართულ პრესაში ქვეყნდებოდა ფრანს ლენორმანის (François Lenormant, Histoire Ancienne de L'Orient Jusqu'aux guerres médiques, 1881), გასტონ მასპეროს (Gaston Camille Charles Maspero, Histoire ancienne des peuples de l'Orient classique 3 Vols), Paris, 1895-1897) და ნიკოლოზ ნიკოლსკის ნაშრომთა ნაწყვეტები.

ნიკოლოზ მარი ავითარებდა ქართველური ენების სემიტურ ენებთან ნათესაობის იდეას. პირველად ამ საკითხზე წერილი მან სწორედ ქართულად დაბეჭდა „ივერიაში“ 1888 წელს „ბუნება და თვისება ქართული ენისა (მცირე შენიშვნა)“ (გაზეთი „ივერია“, №86). შედარებითი ენათმეცნიერების ფუძემდებელი ფ. ბოპი მიიჩნევდა, რომ ქართველური ენობრივი სამყარო უკავშირდებოდა ინდოევროპულს და პირდაპირ სანსკრიტთან ეძებდა საერთოს. ჰაინრიხ იულიუს კლაპროთისა და ფრიდრიხ მიულერის მოსაზრებათა თანახმად, ქართული თურანულ ენებს ენათესავებოდა. ამ დასკვნას მიულერი ქართული ენის ბგერითი სისტემის ანალიზის საფუძველზე აკეთებდა. ფრანც ბოპისა და მიულერის მოსაზრებები საფუძვლიანად გააკრიტიკა ალ. ცაგარელმა 1872 წელს.

მოხსენებაში განიხილება ქართველური ენების შესახებ მეცხრამეტე საუკუნეში შექმნილი ყველა თეორია.

TINATIN BOLKVADZE

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Giorgi Akhvlediani Society for the History of Linguistics, Georgia, State Language Department
tinatin.bolkvadze@tsu.ge; tinatin.bolkvadze@hotmail.com

Theories on South Caucasian (Kartvelian) languages in 19th Century

Today it is undisputable that Kartvelian languages represent a language family of the Southern Caucasus that consists of four related languages: Georgian (with written sources going back to the fifth century A.D.), Megrelian, Laz (or Chan), and Svan. However, some scholars believe that Laz and Megrelian cannot be regarded as separate languages. They should be considered as the dialects of one language. However, since Laz is predominantly spoken in the territory of modern Turkey, the political distance increases the linguistic distinction of these languages.

A. Tsagareli (1844-1929) was the first Georgian linguist who showed the kinship of Georgian, Megrelian and Svan on the basis of the regular sound correspondence, and recognized each of them as dialects derived from one proto-language that had become independent languages over time (О предполагаемом сродстве грузинского языка с индоевропейскими и туранскими языками, Журнал Министерства Народного Просвещения», сентябрь, 1872// On the alleged affinity of the Georgian language with the Indo-European and Turanian languages, Journal of the Ministry of Public Education, September, 1872)

Before A. Tsagareli the idea of connection of the South Caucasian or the Kartvelian languages with the ancient East world Georgian intellectuals of 19th century translated various parts of François Lenormant's works (Histoire Ancienne de L'Orient Jusqu'aux guerres médiques, 1881), Gaston Camille Charles Maspero (Histoire ancienne des peuples de l'Orient classique 3 vols., Paris, 1895-1897) and Nikolay Nikolsky (Николай Михайлович Никольский).

Nikolay Marr developed the idea of kinship between Georgian and the Semitic languages (The nature of Georgian Language, 1888). The founder of comparative linguistics, F. Bopp considered the Kartvelian linguistic world to be related to Indo-European and connected Georgian directly to Sanskrit. According to Heinrich Julius Klaproth (1783-1835 (Reise in den Kaukasus und Georgien in den Jahren 1807 und 1808 (Halle, 1812-1814; French translation, Paris, 1823); Tableau historique, géographique, ethnographique et politique de Caucase (Paris, 1827; Vocabulaire et grammaire de la langue georgienne (Paris, 1827) and Friedrich Müller, Georgian is related to the Turan languages, the opinion based on the study of the sound composition of Georgian. Both Franz Bopp's and Müller's assumption was basically criticized by A. Tsagareli in his report made in 1872 (Tsagareli 1872).

The paper deals with all the theories related to the South Caucasian languages in 19th century.

კონსტანტინე ბრეგაძე

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველო
kokabrega@yahoo.com, konstantine.bregadze@tsu.ge

**იდეოლოგიური დისკურსის ფუნქციონირება ტოტალიტარული რეჟიმის
ოფიციალურ ტექსტებში
(სტალინის 60 წლისთავისადმი მიძღვნილი კრებულის მასალების მიხედვით)**

1. სტალინის საიუბილეო კრებულის „60 წელი დიდი სტალინის დაბადებიდან“ (1940) მასალებზე დაყრდნობით გაანალიზებულია, თუ როგორ ფუნქციონირებს ტოტალიტარული რეჟიმის დროს შედგენილ ოფიციალურ ტექსტებში იდეოლოგიური დისკურსი. გამოკვლევის თეორიულ ბაზისად აღებულია მიშელ ფუკოს დისკურსის თეორია, რომელიც მან, უპირველეს ყოვლისა, გადმოსცა ნაშრომში „დისკურსის წყობა“ („L'ordre du discours“) (1972).

2. მ. ფუკოს მიხედვით, დისკურსი არის ძალაუფლებრივი შინაარსის შემცველი ენობრივი ელემენტების თანმიმდევრული წყება, რომლის საფუძველზეც აღზევებული ძალაუფლებრივი სისტემები თუ გაბატონებული პოლიტიკური რეჟიმები (მათ შორის, ტოტალიტარული რეჟიმები), ერთი მხრივ, აკონტროლებენ მასებს და პოლიტიკურად აღზრდიან მათ, მეორე მხრივ, ანეიტრალებენ და აუქმებენ სხვა, უცხო, არასასურველ დისკურსებს.

3. მ. ფუკო იმთავითვე უსვამს ხაზს, რომ დისკურსის წარმოებისა და მისი კონტროლის წყარო კონკრეტული ინსტიტუციები და სისტემებია („დისკურსული საზოგადოებები“), რაც ნიშნავს იმას, რომ დისკურსი იმთავითვე ვლინდება, როგორც ძალაუფლების მატარებელი მექანიზმი, რომლის საფუძველზეც უკუგდებული და განეიტრალებულია ის დისკურსები, რომლებიც გაბატონებული ინსტიტუციისა და სისტემის მიღმა მოქმედებენ. დომინანტი დისკურსის საფუძველზე კი ხორციელდება პროცედურები, რომელთა საშუალებითაც გაიცხრილება, ნეიტრალდება და უქმდება ანტიდისკურსები – ოპოზიციური, ან ალტერნატიული დისკურსები. ეს პროცედურებია:

- a) აკრძალვა,
- b) გამიჯვნა/იზოლირება/მარგინალიზება,
- c) სრული ჭეშმარიტების ფლობის მუდმივი ხაზგასმა (ნება ჭეშმარიტებისადმი) (Foucault 1972: 7-15).

4. კრებულის ყველა ტექსტში გამოყენებულია ერთი და იგივე დისკურსული მექანიზმები და ელემენტები, რომელთა საფუძველზეც განხორციელებულია სტალინის პოლიტიკური ფიგურის, ბოლშევიკურ-კომუნისტური პარტიის, პროლეტარიატის, მარქს-ენგელს-ლენინის საკრალიზაცია და პოლიტიკური მორალიზება. კერძოდ:

- a) *ჰიპოსტაზირება*, ანუ სტალინის ფიგურის ახალი მესიისა და ახალი უფლის რანგში აღზევება, რაც აღნიშნულია სიტყვით „მამა“, „ბელადი“; შესაბამისად, სტალინისადმი უშუალო მიმართვის ფორმა, რათა გაღრმავდეს სულიერი მამა-შვილური ერთობა ბელადსა და მასებს შორის, ყოველთვის „შენობითია“, მეორე გრამატიკულ პირშია – „შენ...“ (მდრ.: „ბოლშევიკური

პარტიის ცენტრალური კომიტეტი შენი სამოცი წლისთავის დღეს მხურვალედ მოგესალმება შენ, პარტიისა და საბჭოთა ხალხის დიდ ბელადს“; კრებული... 1940: 7);

- b) *მარადიულობის დისკურსი* – სტალინი დრო-სივრცული კატეგორიების მიღმაა, მისი არსი მარადიულია;
- c) *მოსეანური დისკურსი* – სტალინი, ვითარცა მოძღვარი და მასწავლებელი, რომელიც, როგორც თეორეტიკოსი, ახალ ქვეყნარტ მცნებებსა და დოგმებს ქმნის მსოფლიო პროლეტარიატისათვის;
- d) *მზურნველი მამის დისკურსი* – მამა, რომელიც ძველი ალთქმის ღმერთივით ზრუნავს თავის „რჩეულ ერზე“ (პროლეტარიატზე, მშრომელებზე, გლეხებზე, „საბჭოთა ხალხზე“), ისტორიული ჟამიანობის დროს მუდამ მის გვერდით დგას, თანაუგრძობს მას და მუდამ გადაარჩენს: „სტალინი სათუთად ზრუნავს ამხანაგებისათვის, მეგობრებისათვის, ხალხისათვის. იგი ლენინივით ანსახიერებს ადამიანისადმი უღრმეს სიყვარულს და თავდადებულ ბრძოლას მისი სრული განთავისუფლებისათვის, მისი ბედნიერებისათვის“ (კრებული... 1940: 71);
- e) *პროლეტარიატი*, როგორც ახალი „რელიგიური თემი“, ახალი „მართლმორწმუნეები“;
- f) *პარტია*, ვითარცა ახალი „ეკლესია“, რომელიც ახალი ესქატოლოგიური ჟამისკენ – კომუნიზმისკენ – უსახავს გზას პროლეტარიატს;
- g) *„თეორეტიკოსები“*: მარქსი, ენგელსი და ლენინი, ვითარცა ახალი „წინასწარმეტყველები“, „მოციქულები“ და „მახარებლები“, რომელთაც არ უნერიათ „ალთქმული ქვეყნის“ – კომუნიზმის დამყარების – ხილვა და კომუნისტურ „სამოთხეში“ შესვლა („უდიდეს თეორეტიკოსებს – მარქსსა და ენგელსს – არ დასცალდათ თავიანთი იდეების განხორციელება ცხოვრებაში, არ დასცალდათ მათი განხორციელების ნაყოფის ნახვა“; კრებული... 1940, 65);
- h) *პროლეტართა რევოლუციური ბრძოლა და ბოლშევიკთა იატაკქვეშა მოღვაწეობა*, როგორც ახალი „რელიგიური“ ღვანლი და „კატაკომბებში“ ახალი მისიონერობა;
- i) *ბურჟუაზიულ-რეაქციონერული ძალები (მენშევიკები, ტროცკისტები, სოციალ-დემოკარტები და სხვ.)*, ვითარცა ახალი „მწვალელები“ და „სექტანტები“;
- j) *მათგან გამიჯვნა*, ვითარცა „ცოდვებისაგან“ განწმენდა;
- k) *ინდუსტრიალიზაცია, კოლექტივიზაცია*, ვითარცა ახალი „რელიგიური დოგმატები“;
- l) *კომუნიზმის დამყარება სოციალიზმის გზით*, ვითარცა ახალი „ესქატოლოგია“.

KONSTANTINE BREGADZE

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia

kokabrega@yahoo.com, konstantine.bregadze@tsu.ge

**The Functioning of Ideological Discourse in Official Texts under the Totalitarian Regime
(Based on the material from a collection of papers dedicated to Stalin's
60 birth anniversary)**

1. The presentation aims to discuss the functioning of ideological discourse in the official texts composed under a totalitarian regime by analysing the content of a collection of papers dedicated to Joseph Stalin's anniversary "60 Years from the Birth of Great Stalin" (1940). I will draw on Michel Foucault's discourse theory as expounded in his *The Order of Discourse* ("L'ordre du discours") (1972).

2. According to Foucault, discourse is a succession of linguistic elements conveying power relations which the dominant power systems or political regimes (including totalitarian) apply to exercise control over the masses and educate them politically, as well as to neutralize and eliminate other, undesirable discourses.

3. Foucault postulates that discourse is generated and managed by particular institutions and systems (discursive formations), which means that discourse primarily manifests itself as an instrument of power relations applied to defy or eliminate discourses functioning beyond the prevailing institutions and systems, while the dominant discourse is used to implement procedures aimed at the neutralization and elimination or anti-discourses. These procedures are:

- a. prohibition;
- b. separation/isolation/marginalization
- c. A permanent emphasis of possessing absolute truth (will to truth) (Foucault 1972: 7-15) (Foucault 1972: 7-15).

4. Therefore, all of the texts included in the collection employ the same discourse mechanisms and elements to sacralize and moralize Stalin as a political figure, the Bolshevik-Communist Party, the proletariat and Marx, Engels and Lenin. Namely:

- a. *Hypostatization*, or elevation of Stalin to the rank of a new Messiah and the new Lord, as expressed by the words Father, the Leader. Thus, references to Stalin are predominantly represented through you-forms (second person singular) to enhance spiritual paternal bonds between the leader and the masses (cf.: "The Central Committee of the Bolshevik Party wholeheartedly greets you, the great leader of the Party and the Soviet people, on your 60th anniversary" (*Collection ... 1940: 7*);
- b. *The eternity discourse* – Stalin being eternal, beyond the spatial and temporal categories;
- c. *The Mosean discourse* – Stalin as a spiritual leader and teacher, a theoretician who creates new commandments and dogmas for the proletariat of the world;
- d. *The caring father discourse* – The father who takes care of his "chosen people" (the proletariat, the working class, peasants, the "Soviet people") like the God of the Old Testament; who always stands beside his people during the times of hardship

and always supports and rescues them: “Stalin cares tenderly for his comrades, his friends and his people. Like Lenin, he embodies the deep love for men and selfless struggle for their complete liberation and happiness” (Collection ... 1940: 71);

- e. *Proletariat* – a new “religious community”, new “believers”;
- f. *The Party* – as a new “church”, which leads the proletariat into the new eschatological era, the Communism;
- g. *“Theorists”*: Marx, Engels and Lenin as new “prophets”, “apostles” and “evangelists”, who were not destined to see the “Promised Land” – the Communism and to abide in the Communist “Paradise” (“The greatest theorists, Marx and Engels, did not live to see the realization of their ideas”; *Collection...* 1940, 65);
- h. *The proletariat’s revolutionary struggle and the Bolsheviks’ underground activities* – new “religious” feats and new missionary activities in “catacombs”;
- i. *The bourgeois reactionary forces (the Mensheviks, Trotskyites, Social-Democrats, etc.)* – new “heretics” and “sectarians”;
- j. *Separating oneself from the reactionary forces* – an act of purification from sins;
- k. *Industrialization, collectivization* – new “religious dogmas”;
- l. *Establishing Communism through socialism* – new “eschatology”.

ფრანს ბრეგერსენი მონვეული მომხსენებელი
კოპენჰაგენის უნივერსიტეტი, დანია
ნაციონალიზმის როლი რასმუს რასკის ენობრივი ცვლილებების თეორიაში

FRANC GREGERSEN **Keynote speaker**

University of Copenhagen, Denmark

fg@hum.ku.dk

The role of nationalism in Rasmus Rask's theory of language change

The first part of the presentation will outline Rasmus Rask's theory of language change and demonstrate it by exemplifying with his friend and pupil N.M. Petersen's history of Danish (cf. Rask 1818, 1826 and Petersen 1829). I shall attempt to characterize Rask's theory of language change in modern terms: Is it an internal structural theory or is it a sociolinguistic theory or something which might be seen as an integration of the two?

The second part of the lecture will focus on the role of Low German in the history of Danish in order to shed light on the so-called stage of 'fermentation' in Rask's theory. Here I contrast what was known by Rask about the influence of Middle Low German on the language spoken in Denmark in the middle ages and what consequences he drew from that. Again I shall attempt to couch the result in modern terms at the end of the section.

The third part will document, primarily in the correspondence with Jacob Grimm (letters printed in Hjelmslev (ed.) 1941) how nationalism played a role in their handling of the history of Germanic (Sonderegger 1986).

The fourth part describes the discussion between Louis Hjelmslev and Paul Diderichsen on exactly the role of change in Rask's theories of language (Hjelmslev 1932, 1934, 1951, Diderichsen 1960).

The fifth part will outline at a more theoretical level what a theory of comparison has to do with a theory of language change and how a theory of language change runs the risk of essentializing the nation state.

რეუვენ ენოხი (რუზენ ენუქაშვილი)

კავკასიისა და ცენტრალური აზიის ებრაულ თემთა კვლევითი ინსტიტუტი, არიელის
უნივერსიტეტი, ისრაელი
reuvene@ariel.ac.il; reuven.enoch@gmail.com

რატომ თარგმნეს ქართველმა ებრაელებმა თავსილი: ენა, ისტორია და იდეოლოგია

თავსილი არის წმინდა წიგნებისა და სხვა სალოცავი წიგნების ქართველ ებრაელთა მიერ შესრულებული ტრადიციული ზეპირი თარგმანი, რომელიც თაობიდან თაობას ზეპირადვე გადაეცემოდა. ამ ტექსტის თაობაზე ჩვენ გამოქვეყნებული გვაქვს რამდენიმე გამოკვლევა. ზოგიერთ დასკვნას ძალიან მოკლედ გავიმეორებთ და ახალ თვალსაზრისებსაც წარმოვადგენთ.

არ არსებობს არავითარი ცნობა ამ თარგმანის შექმნის დროისა თუ ისტორიის შესახებ, მაგრამ, ჩვენი დაკვირვებით, რამდენიმე არაპირდაპირი მონაცემის საფუძველზე შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ იგი შეიქმნა დაახლოებით მე-11 საუკუნეში და ჩვენამდე მოაღწია პირვანდელ თარგმანთან საკმაოდ ახლო მდგომი სახით. მოხსენებაში განვიხილავთ ამ მონაცემებს, აქ კი მოკლედ შეიძლება დავასახელოთ რამდენიმე მათგანი.

უპირველეს ყოვლისა, თარგმანის ენობრივი ანალიზის მიხედვით იმ დასკვნამდე მივდივართ, რომ იგი ახლოს დგას მე-11-მე-12 საუკუნეების ქართული საერო ძეგლების ენასთან.

ამ პერიოდისათვის გასრულდა ბიბლიის წიგნების ქართულად თარგმნის პროცესი. როგორც ჩანს, ებრაელთა თემის სულიერ წინამძღვრებს რელიგიურ-იდეოლოგიური მოსაზრებებით არ სურდათ მათს მრევლს გამოეყენებინა ქრისტიანული თარგმანი; საჭიროება კი იმისა, რომ ებრაელებს ჰქონოდათ ბიბლიის მათთვის გასაგები ტექსტი, როგორც ჩანს, აშკარად იგრძნობოდა, რაკი მათს დიდ უმრავლესობას დაავინწყდა „წმინდა“ ენა და სალაპარაკოდ ქართულს იყენებდა. ასე რომ, აქ ერთმანეთს შეერწყა იდეოლოგიური და ენობრივი მომენტები.

ქართველ ებრაელებს ჰქონდათ შთამაგონებელი მაგალითი – მე-10 საუკუნეში სა'ადია გაონმა შეასრულა ბიბლიის თარგმანი არაბულ ენაზე უწინარეს ყოვლისა არაბეთის სხვადასხვა კუთხეში მცხოვრები ებრაელებისათვის. სავარაუდებელია, რომ ქართველმა ებრაელებმა, რომელთაც იმხანად, როგორც ჩანს, არაბეთის ებრაულ ცენტრებთან ცხოველი კავშირი ჰქონდათ, მისაბაძ მაგლითად გამოიყენეს ეს თარგმანი. უფრო მეტიც, თარგმანის სახელწოდებაც მათ სა'ადია გაონისგან აიღეს: Tafsir, რაც კომენტარს ნიშნავს (თარგმანსაც). ქართველმა ებრაელებმა ეს სახელი განაზოგადეს და ნებისმიერი სალოცავი წიგნის, ტექსტის თარგმანს თავსილს უწოდებენ.

როგორც აღინიშნა, თავსილი ზეპირი გზით გადადიოდა თაობიდან თაობაზე. ისმის კითხვა, რატომ ხდებოდა ასე, წიგნის ხალხად წოდებულმა ებრაელებმა რატომ წერილობითად არ გადაიტანეს ტექსტი. ქართველ ებრაელ რაბინებს გადმოცემით ძალიან ორიგინალური ახსნა აქვთ ამ ვითარებისა – ისევ და ისევ იდეოლოგიური საფანელით. აღნიშნავენ, რომ მათს სულიერ წინამძღვრებს, განსხვავებით სხვა ებრაელთა ენებისაგან, რომლებიც უპირატესად თავიანთი თარგმანების ჩასაწერად ებრაულ ან-

ბანს იყენებდნენ, მათ არ სურდათ არა „წმინდა“ ენაზე არსებული ტექსტი ჩაენერათ ებრაული ასოებით. ამავე დროს მათ არც ქართული ანბანის გამოყენება უნდოდათ, რაკი თვით ტექსტი წმინდაა და არ იქნებოდა სწორი არა „წმინდა“ ენის ასოებით მისი დანერა.

წინა აბზაცში ორი დამატებითი საკითხი დაჩნდა: 1. რა არის ებრაელთა ენები და მათი არსებობის ეროვნულ-იდუური საფუძვლები და რა შეიძლება ამ მიმართებით ითქვას ქართველ ებრაელთა მეტყველების შესახებ. 2. როგორი იყო ქართველ ებრაელთა „გარე სამყაროსთან“ ურთიერთობის იდეოლოგიური წანამძღვრები და თუ განიცადეს მათ ცვლილებები საუკუნეთა მანძილზე. ორივე ეს საკითხი ძალიან მოკლედ იქნება განხილული მოხსენებაში.

REUVEN ENOCH (RUBEN ENUKASHVILI)

Ariel University, Israel

reuvene@ariel.ac.il; reuven.enoch@gmail.com

Why did the Georgian Jews Translate Tavsili: Language, History and Ideology

Tavsili is a traditional oral translation of the holy books and other prayer books by the Georgian Jews which was passed from generation to generation. We have made a number of publications on this text and hereby we will summarize some conclusions and offer new considerations.

There is no direct information on the date and history of this translation. However, analysis of certain indirect data allows us to assume that Tavsili was created approximately in the 11th Century and has been preserved substantially close to the original. The lecture will discuss these indirect data:

1. First and foremost, linguistic analysis of the text leads us to the conclusion that it is close to language of secular Georgian texts from the 11th and 12th Centuries.
2. The translation of the Biblical texts into Georgian had been completed by this time. The spiritual leaders of the contemporary Jewish community probably disapproved of the usage of Christian translations by the Jews on religious and ideological grounds. At the same time, there was a clear need for the Georgian Jews to have the text of the Old Testament they could understand, as most had forgotten the holy language and spoke in Georgian. Hence, ideological and linguistic needs converged.
3. The Georgian Jews could have been inspired by Saadia Gaon's 10th Century translation of the Old Testament into Arabic, primarily for the peruse of the Jews living in the different parts of the Arab world. The Georgian Jews seemed to enjoy lively connection with various Arab-Jewish centers and they may have used this translation as an example, even adopting Saadia Gaon's title Tafsir, which means 'commentary', as well as 'translation'. The Georgian Jews generalized this term and called any translation of Hebrew books Tavsili.

The oral passage of Tavsili from generation to generation poses a question why the People,

as Jews are called, of the Book failed to write text. The Georgian rabbis reportedly have a very original explanation to this question, again driven by ideological considerations. They did not want to use holy letters to write a text in an unholy language, as opposed to similar translations in other Jewish languages. On the other hand, they were reluctant to use unholy Georgian letters, as the text itself was holy.

The presentation will briefly discuss the issues arising from the above arguments: 1. What are the Jewish languages and their national/ideological foundations and what can be said in this respect about the speech of Georgian Jews; 2. What were the ideological drivers of the Georgian Jews' relationship with the outside world and whether they changed through time.

იდეოლოგია და საბჭოთა პერიოდის ქართული ლექსიკოგრაფია

იდეოლოგია და პოლიტიკა მჭიდროდაა დაკავშირებული ენასთან, განსაკუთრებით ლექსიკასთან, რომელიც სწრაფად რეაგირებს ნებისმიერ საზოგადოებრივ-კულტურულ და ეკონომიკურ ცვლილებებზე. ლექსიკა, როგორც საზოგადოების ყოფის უშუალო ამსახველი, იცვლება, რაც შეძლებისდაგვარად აისახება ლექსიკონებში. პოლიტიკური იდეოლოგიის ზეგავლენა აშკარაა ლექსიკოგრაფიაშიც, რადგან ზოგჯერ ის კარნახობს ლექსიკონთა შედგენის პრინციპებსაც. ამდენად, ნებისმიერი ლექსიკონი, ყველაზე მეტად კი – განმარტებითი, ეპოქის ანარეკლია.

ქართულმა ლექსიკოგრაფიამ დიდი აღმავლობა განიცადა საბჭოთა პერიოდში, შეიქმნა სხვადასხვა ტიპის ლექსიკონები, ენათმეცნიერული თუ დარგობრივი. ყველაზე დიდი მიღწევა კი იყო ქართული სალიტერატურო ენის რვატომიანი აკადემიური ლექსიკონი (1950-1964, მთ. რედ. არნ. ჩიქობავა), რომელმაც უზარმაზარ ეროვნულ საგანძურს მოუყარა თავი და ბევრი სხვა ტიპის ლექსიკონებისთვის გახდა საფუძველი. მისი სალექსიკონო ბაზა იმ დროისთვის ყოვლისმომცველი იყო, მაქსიმალურად ასახავდა ლექსიკური ერთეულების პოლისემიას, დისტრიბუციას, სტილურ შეფერილობებსა და გამოყენების სფეროს. ამ ლექსიკონის სიტყვათა დიდი ნაწილის სალექსიკონო სტატიები დღესაც საჭირო და აქტუალურია.

თუმცა ისიც უნდა ითქვას, რომ ლექსიკონში იგრძნობა იმდროინდელი იდეოლოგიის, დროის მოთხოვნისა და პოლიტიკური წნეხის კვალი. ეს ვლინდება სამ ასპექტში:

1. ლექსიკური ერთეულების შერჩევაში;
2. პოლიტიკურ-ეკონომიკური და ფილოსოფიური თემატიკის სიტყვათა განმარტებაში;
3. სემანტიზაციისთვის გამოყენებულ ხერხებში, განსაკუთრებით — კოლოკაციებსა და საილუსტრაციო მასალაში.

აღნიშნული თემატიკის ლექსიკური ერთეულების განმარტებები ჩამოყალიბებულია მარქსისტულ-ლენინური იდეოლოგიის ბაზაზე.

საილუსტრაციო მაგალითებში ასევე ჭარბადაა საბჭოთა იდეოლოგიის ამსახველი პრესის მასალა, მარქსისტულ-ლენინური პოლიტიკური ლიტერატურის ციტირება, აშკარაა ათეიზმის პროპაგანდა და საეკლესიო თემატიკის შეზღუდვა; დოკუმენტირების დროს პირველ ტომებში უგულვებელყოფილია რეპრესირებული მწერლების ნაწარმოებები.

ამდენად, შეიძლება ითქვას, რომ ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის პირველი გამოცემა არა მარტო კულტუროლოგიური ინფორმაციის წყაროა, არამედ იდეოლოგიურისაც.

საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ, როცა რადიკალურად შეიცვალა დამოკიდებულება იდეოლოგიისადმი, თვალნათლივ გამოიკვეთა ქართული ენის ლექსიკაში მიმდინარე ცვლილებები, ამას გარდა, ბევრმა სიტყვამ მიიღო ახლებური სტილისტუ-

რი შეფერილობა.

ამიტომაც შეიქმნა საჭიროება გადამუშავებულიყო ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის რვატომეული, რომ მასში ასახულიყო პოსტსაბჭოთა ეპოქის ლექსიკური ცვლილებები და ნაშლილიყო საბჭოთა იდეოლოგიური ზეგავლენის კვალი.

RUSUDAN ZEKALASHVILI

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia

rusikoz@yahoo.com

Ideology and Soviet Era Georgian Lexicography

Ideology and politics have close ties with a language, especially with lexis of a language which instantly reacts to any changes or novelties in the social, cultural and economic spheres. Lexis of a language, as being a reflection of the social life usually changes very fast. Those changes reflect in the dictionaries as fast as it is possible. Thus, the general influence of the political ideology is also obvious in on lexicography, because quite often the ideology dictates even the principles of compiling the dictionaries. Thus, any dictionary, and mostly it is true when speaking about explanatory dictionaries, is in fact a reflection of the given epoch.

Georgian lexicography had its ascendant period in the Soviet era. Several types of dictionaries in linguistics or other branches of science were compiled. The most important achievement in Georgian lexicography was the fact that the Georgian Language Academic Dictionary in eight volumes was then published (1950-1964, Chief editor Arn. Chikobava). This dictionary gathered the most part of the enormous treasure of the language and became itself the base for other dictionaries of different types. It had the comprehensive database, reflecting maximum of polysemy, distribution, stylistic colouring and usage of the lexical units. The most art of the lexical units given in the dictionary is still valuable and useful.

It should be said that this dictionary bears the signs of influence of the epoch in which it was compiled and political pressure can also be tracked. This reveals itself in three basic aspects:

1. Selection of the lexical units;
2. Explanations of the words related to the political-economical and philosophical thematic fields;
3. Means of semantization especially in collocations and illustrative material.

The definitions given in the mentioned dictionary are related to the Marxism-Leninism ideology.

The illustrative material contains plenty of the examples cited from the Soviet newspapers, Marxist-Leninist political literature material, atheistic ideology; church terminology is strictly limited; when documenting the terms and definitions, the material from the books of the politically repressed authors are absolutely neglected, especially in the earlier volumes of the dictionary.

Thus, it can be said that the first edition of the Georgian Language Explanatory Dictionary is

an informative source not only from culturological but ideological viewpoint as well.

After the collapse of the Soviet Union when the attitude to the ideology drastically changed it became obvious that the changes in the lexis of the Georgian language and stylistic colouring of the words are rethought and newly interpreted.

All the above mentioned additionally to other factors, made it necessary to re-edit the Georgian Language Explanatory Dictionary (in eight volumes) in purpose to show the post-Soviet era lexical novelties and to remove the signs of the Soviet ideological influences.

რასმუს რასკი ქართული წერისა და ტრანსლიტერაციის შესახებ და მის მიერ თბილისში შექმნილი წიგნები

გენიალური დანიელი ენათმეცნიერი, ისტორიულ-შედარებითი მეთოდისა და ინდოევროპეისტიკის ერთ-ერთი ფუძემდებელი რასმუს რასკი საქართველოში 4 თვეს, 1819 წლის ნოემბრიდან 1820 წლის მარტამდე იმყოფებოდა. თბილისში მან დაასრულა თავისი ხანგრძლივი მოგზაურობა რუსეთის იმპერიაში შემავალ ხალხთა ენების გაცნობის მიზნით, საიდანაც ის შემდეგ გაემგზავრა ირანში, ინდოეთსა და ცეილონზე.

რასმუს რასკის საქართველოში ყოფნის შესახებ „ენათმეცნიერების საკითხებში“ გამოქვეყნდა ლეონიდ ჩეკინის წერილი – „რასმუს რასკი საქართველოში“ (Чекин 2016), რომელიც წარმოადგენს საქართველოსთან დაკავშირებული ჩანაწერების ფრაგმენტების დანიურიდან თარგმანს, თბილისიდან გაგზავნილი წერილებიდან ნაწყვეტებს, მოგზაურობის შთაბეჭდილებებს, სხვადასხვა მოსაზრებას. რ. რასკის სხვა ხელნაწერები, რომლებიც მოიცავს ქართულ ფონეტიკურ, ლექსიკურ და გრამატიკულ მასალას, ჯერჯერობით გამოცემული არ არის (Rask 1932-1937).

რ. რასკის თბილისური პერიოდის ჩანაწერებიდან ჩვენი ყურადღება მიიპყრო ორმა საკითხმა:

1. როგორც ჩანს, რასკისთვის ორთოგრაფია და ტრანსლიტერაცია იყო მნიშვნელოვანი თემები, რამდენადაც ალფაბეტების უნიფიცირება ხელს უწყობდა სხვადასხვა ენების მონაცემების შეთანადებას. ეს პრობლემა დღესაც აქტუალურია, საინტერესოა რ. რასკის მოსაზრებები გამოთქმული ქართულ წერასა და ტრანსლიტერაციასთან დაკავშირებით დღევანდელ სალიტერატურო ნორმებთან მიმართებაში.
2. კოპენჰაგენის უნივერსიტეტის დირექტორისადმი რასმუს ნიუერუჰუსადმი თბილისიდან 1820 წლის 9 იანვარს გაგზავნილ წერილში (*Magazin for Rejseiagttagesler* 1820 I: 298-299) რასმუს რასკი უზიარებს შთაბეჭდილებას თბილისის ტიპოგრაფიის შესახებ და ურთავს პეტერბურგიდან და მოსკოვიდან უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკისთვის გაგზავნილი რარიტეტული წიგნების სიას, რომელთა შორის ასახელებს 1819 წელს თბილისში დაბეჭდილ რუსულ-ქართულ სასაუბროსა („შეკრება რუსულთა უბნობათა, საზოგადოდ ცხოვრებასა შინა სახმარებელთა, დართვითა ქართულისა თარგმანისათა, სასარგებლოდ კეთილშობილთა ყრმათა“) და 1802 წელს გამოცემულ „ქართული ენის მოკლე გრამატიკას“, რომელიც შედგენილია არქიეპისკოპოს ვარლამის (ერისთავის) მიერ (1763-1830, 1811 წლიდან მცხეთის მიტროპოლიტი, საქართველოს პირველი ეგზარქოსი).

მოხსენებაში განხილული იქნება ზემოთ დასახელებული საკითხები.

MARINE IVANISHVILI

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia

marine.ivanishvili@tsu.ge

Rasmus Rask about Georgian writing and transliteration and the books bought by him in Tbilisi

Rasmus Rask, genius Danish linguist, one of the founders of comparative-historical method and Indoeuropeistics, was in Georgia for four months, from November 1819 till March 1820. In Tbilisi, he completed his long journey which aimed at getting familiar with the languages of the Russian Empire nations, and from here he traveled to Iran, India and Ceylon.

The article of Leonid S. Chekin “Rasmus Rask in Georgia” (Чекин 2016) about Rasmus Rask’s visit in Georgia has been published in “Linguistic Issues”, which represents: the notes connected to Georgia, the excerpts from the letters sent from Tbilisi, travel impressions, various opinions. Other manuscripts of Rasmus Rask, which include Georgian phonetical, lexical and grammatical material, are not yet published (Rask 1932-1937).

Among R. Rask’s Tbilisi period records our attention was attracted by two issues:

1. As it seems, for Rask orthography and transliteration were important topics, as the unification of alphabets contributed to the correlation of the data of different languages. This problem is still relevant today, and Rask’s opinions about Georgian writing and transliteration are notable in relation to the norms of the modern Georgian standard language.
2. In his letter sent to Rasmus Newerupu the director of University of Copenhagen from Tbilisi on January 9, 1820 (*Magazin for Rejseiagttagesler* 1820 I: 298-299), Rasmus Rask shares his impression about the typography of Tbilisi and lists the rare books which he sent from Petersburg and Moscow to the University library; among them are mentioned Russian-Georgian phrase-book (šek’reba rusulta ubnobata, sazogadod cxovrebasá šina saxmarebelta, dartvita kartulisa targmanisata, sasargeblod ketilšobilta q’rmata the title can be literally translated as follows: Russian phrases used in everyday life with Georgian translations that are very useful for young people) published in Tbilisi in 1819 and “Short Grammar of Georgian Language” composed by Archbishop Varlam (Eristavi) (1763-1830, First Exarchos of Georgia).

In the paper the above-mentioned issues will be discussed.

არტემი კეიდან

რომის უნივერსიტეტი საპიენცა, იტალია

გოთიკური იდეოლოგია და „ვერცხლის ბიბლიის“ („კოდექს არგენტეუსის“) აღმოჩენა

ARTEMIJ KEIDAN

Sapienza University of Rome, Italy

artemij.keidan@uniroma1.it

Gothicism ideology and the discovery of the Codex Argenteus

Generally speaking, Gothicism is the ideology exploiting the myth of the Gothic peoples described by classical authors for the sake of self-legitimization. Starting from the 15th cent., rulers of different regions – from Spain to Sweden – claimed for themselves the strength, prestige, and antiquity of the tribe that toppled the Roman Empire. Historical Goths were the first Germanic tribe to convert to the Christianity, precisely to the Arianism. Eventually they disappeared from the scene after the defeat of their faith and the decay of the Ostrogothic Kingdom of Italy. However, Goths remained in the popular memory of the Germanic tribes long enough to influence their epic tradition (from Nibelungenlied to Hildebrandslied and Þiðreks saga).

No direct evidence of Gothic was available until the – incredibly timely – discovery of the biggest Gothic manuscript, widely known as Codex Argenteus (CA), retrieved in the abbey of Werden in the mid 16th century. This fuelled the ideology of Gothicism even further, also in the light of the rising Germanic national self-identification, in direct competition with Roman and Latin identity, language, and culture. After the Lutheran Reform, Gothicism started being used in the religious debate, too. Later on, Gothicism became practically the official ideology of the Swedish crown, yet resurfacing from time to time also in Dutch and German environment (see Svennung 1967; Brough 1985; Neville 2009).

The first mention of the CA in a printed book appeared in Goropius Becanus' *Origines Antwerpianae* (1569). A few decades later, after handwritten excerpts from CA had circulated among Northern humanists, Bonaventura Vulcanius, a Leiden professor of Greek and a scholar of the history of Goths, published a first study specifically dedicated to CA and the Gothic language: *De literis et lingua Getarum sive Gothorum* (1597). In the following century, CA was first acquired by the Emperor Rudolph II and, after the Battle of Prague (1648), taken as war booty by Swedish troops and brought to the library of Queen Christina; for the history of the CA see Munkhammar (2010).

In my presentation I wish to analyse the role of the CA in enforcing the Gothicist attitude of the Northern Renaissance linguists, mainly in the Netherlands. Three arguments will be taken into consideration, in such respect.

1. The naive theory of a specific similarity of Gothic with Dutch (and/or Frisian), perhaps explainable with the lack of the High German consonant shift in Gothic as well as in Low German (Keidan 2018).
2. The myth of the Gothic Gospels as a prototype of the Protestant faith, since both Gothic text and Luther's translation included the doxology formula at the end of

the Lord's Prayer, which was absent from the Catholic versions of the Bible (cf. McKeown 2005; Keidan 2017).

3. The idea of a national Dutch typography, which would explain the otherwise mysterious Vulcanius' observation that Becanus's used «our Belgian letters» for typing Gothic excerpts in his book (cf. Keidan 2017, 2018).

References

- Becanus, J. G. (1569). *Origines Antwerpianae*. Antwerpen: Plantijn.
- Brough, S. (1985). *The Goths and the concept of Gothic in Germany from 1500 to 1750: culture, language, and architecture*. Frankfurt am Main, Berlin & New York: Lang.
- Keidan, A. (2017). “Готский язык и готицизм — идеология, филология, типографика”. In: *Lingua gotica. 3. Новые исследования*. Москва: БукиВеди: 10–33.
- (2018). “*Characteribus belgicis: alcuni aspetti della ricezione del gotico nell’Umanesimo fiammingo e olandese*”. *AION-Linguistica* 7.n.s.: 87–112.
- McKeown, S. (2005). “Recovering the *Codex Argenteus*. Magnus Gabriel De la Gardie, David Klöcker Ehrenstrahl and Wulfila's Gothic Bible”. *Lychnos*: 9–28.
- Munkhammar, L. (2010). *Codex Argenteus and its printed editions*. Uppsala: Uppsala universitetsbibliotek.
- Neville, K. (2009). “Gothicism and Early Modern Historical Ethnography”. *Journal of the History of Ideas* 70.2: 213–234.
- Svennung, J. G. A. (1967). *Zur Geschichte des Goticismus*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Vulcanius, B. (1597). *De literis et lingua Getarum sive Gothorum*. Leiden: Plantijn.

იური კლანერი

პეტერბურგის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

რასმუს რასკი და იაკობ გრიმი: თანხმობანთა პირველი გადაწევის ორი მოდელი

YURI KLEINER

St. Petersburg State University

yurikleiner@hotmail.com

Rasmus Rask and Jakob Grimm: Two Lautverschiebung Models

Besides a number of extralinguistic details (incompleteness of Vater's translation, etc.) connected with establishing priority in the interpretation of certain earliest Germanic phenomena, largely ideological, the Rask – Grimm problem includes a more important aspect resulting from the principal difference of the two scholars' understanding of the Consonant Shift(s). Grimm's well-known comparison of the latter with "den einander folgenden Wagen" reflects an approach focusing on the development of individual *sounds* (Grimm's 'letters'), supposedly united by a common cause (e.g. accentology). According to Grimm, 'letter changes' were real changes of sounds reflected in writing, with phonetically admissible intermediate stages, e.g. *t (Proto-Germanic) > t' > þ > θ > ð > d" > d > t (OHG). Within this scheme, both the cause and the mechanism of the shift remain unexplained. In contrast to this, Rasmus Rask's 'letters' denote sound units, closest to phonemes, while 'changes of letters' must be regarded as *correspondences* that exist between systems (Rask's term), which are also connected by morphological regularities. In this context, 'changes' within the systems compared, responsible for the correspondences, seem to be the result of the rearrangement of elements that adjust themselves to different environments, morphologically conditioned, e.g. Common Gmc [ɣ] (fricative [g]) intervocally, cf. Old English *agan* 'to go by', generalized in Modern Dutch, e.g. *gaan* 'to go'. In principle, changes similar to those resulting from *Lautverschiebung* could have taken place outside the realm of Germanic, unless precluded by morphological conditions in those languages, cf. obstruent devoicing, /gorada/ – /gorat/ 'town (Gen. and Nom. sg)' or spirantization: /vdruɣ/ ~ /vdruk/ in Russian, limited to word-final positions. Rask's approach, holistic and therefore systemic essentially, may help resolve the main contradiction between the spontaneous and gradual phonetic process of the Neogrammarian scenario and the principle of an abrupt phonological change.

ჯული კრისტენსენი

ჯორჯ მეისონის უნივერსიტეტი, ვირჯინია, აშშ

უორდროპები და ავტოკეფალია: ქართულ ენიდან პოლიტიკურ მოქმედებამდე

JULIE CHRISTENSEN

George Mason University, Fairfax, VA, USA

jchriste@gmu.edu

The Wardrops and Autocephaly: From Georgian Language to Political Action

From their first encounters with Georgia in 1887 and 1894 respectively, Oliver and Marjory Wardrop fell in love with the Georgian language, culture, church, society, and ancient land, and dedicated themselves to introducing Georgia to the British Empire, if not the world.

Marjory spent less than a year overall in Georgia (in two trips), and died in 1909 at age 40, but she produced an impressive body of work, published and unpublished. She oversaw the collecting of Georgian manuscripts, books, and periodicals, and engaged in a lively correspondence with friends. Rather timid, soft-spoken, and unassuming, Marjory grew bolder in her pleas for Georgian independence.

In this presentation I will discuss the importance of the Wardrops' choice of to immediate and lifelong devotion to Georgia for both Oliver and Marjory and for Georgia and the gradual transition from their focus on language, literature and music to their role in the national movement and the quest for Georgian independence. While some of Marjory's most passionate pleas addressed the plight of the Georgian Orthodox Church and its leaders, other correspondence attempted to raise awareness of the atrocities perpetrated on individuals and particularly women during the repressive years after 1905. Works to be considered: Marjory's translation of Chavchavadze's "Hermit" and her letter to Ilya Chavchavadze; her introduction to Georgian Folk Tales, London, 1894, her "The Life of St. Nino," her comments about Rustaveli's Knight in the Panther's Skin, and selected correspondence, particularly after 1905.

ვლადიმირ კურდიუმოვი

ტაიჰუნგის განთლების უნივერსიტეტი, ტაივანი

ჩინური გრამატიკის მკაცრი გამოცდა სხვადასხვა იდეოლოგიის პირობებში

VLADIMIR KURDYUMOV

National Taichung University of Education, Taiwan

vkplans@gmail.com

The Ordeals of Chinese Grammar in the Framework of Different Ideologies

The history of Chinese grammar from the end of the 19th century to the present time is quite tragic. Chinese linguistics constantly had to adapt to the dominant ideologies (either of states, or of the linguistic mainstreams).

In the former Soviet Union, the post-Marrism discussions (1950s) coincided with the construction of the People's Republic of China (China Mainland). Discussions a) about the parts of speech b) about the members of the sentence took part between Soviet and Chinese Linguists. As a result, the picture of Chinese as a language copying the Greek-Latin standard, but with some specific “deviations”, was formed.

There were weak attempts to create a new theory of typology on the basis of the Chinese (V. Solntsev), to transform the system of parts of speech (A. Dragunov), but on the whole the “traditional” universals remained unshakable: the word, the parts of speech, the subject and predicate, etc. — still provoking debates. After the start of reforms (1978) in the People's Republic of China (P.R.C), Chinese linguistics sharply shifted to the American generative norm, missing several “revolutions”: theories proposed by the outstanding linguists Yuan-Ren Chao and Charles Li.

In Taiwan (Republic of China, R.O.C.), theoretical Chinese grammars are still, as a rule, written by professors of the English language, and Chinese categories are equated to English.

In today's Russia, rather eclectic textbooks published in the People's Republic of China began to occupy the dominant place in teaching, so the studying process was flooded with the controversial exotic categories such as “additional member”, “modifier”, etc.

Meanwhile, Chinese Language gives all the reasons to revise the norms / universals of traditional linguistics and typology, to create a new, more universal theory. In Chinese, the value of language levels differs; therefore phonemes, lexemes, and sentences do not play a role inherent in inflectional languages.

The basis of such a theory can be based on the universal concepts of the Topic and Comment (Chao, Li, Kurdyumov), which can be viewed as determining for the basic phenomena of a language.

אהרן מאמן

העברית והיהדות
היהודית והמזרח התיכון

המחלקה ללימודי העברית והיהדות
המזרחיים והמזרח התיכון

AHARON MAMAN

The Hebrew University of Jerusalem, Israel

aharon.maman@mail.huji.ac.il

Ideology and Comparative Semitic Philology in 10th Century Andalus

One of the first areas of Hebrew linguistics in the East (Babylon) and West (Spain) that developed along the tenth century CE is comparative Semitic philology, naturally with regard to the languages that Jews were exposed to, then engaged in at the time, Hebrew, Arabic, and Aramaic.

The first Hebrew grammarian, Saadiah Gaon (Egypt 882 - Babylon 942), made the most elaborate and profound lexical and grammatical comparisons between these languages; thus served as a model to many Jewish philologists in subsequent generations.

Menahem Ben-Saruq, a well-known Hebrew lexicographer who composed in mid-10th cent., in Cordoba, Spain, the first Hebrew-Hebrew biblical dictionary, strongly opposed the comparison of Hebrew to Arabic for several reasons:

First - that the Holy Tongue is not supposed to be in need to any profane language, but rather is to be understood from within, i.e., from textual and contextual intra-biblical comparisons (e.g., remote parallelism). Second - that if two languages are comparable, then they are *prima facie* equal and can be completing each other. In other words, if a certain term is missing in one language, it should be possible for it to borrow it as is from the other cognate language.

These two reasons prevented Menahem and his students from making comparisons to Arabic. To Aramaic, however, he made comparisons to a certain extent because Aramaic is nevertheless a holy language, as some passages in the books of Daniel and Ezra are written in it. In fact, there are also two Aramaic words in Genesis and one complete verse in Jeremiah 10.

Although the famous opponent of Menahem, the poet and critic Dunash Ben Labrat, a native of Fez who studied with Saadia in Babylon, and later came to Spain and became a poet in the court of Hasdai ibn Shaprut in Cordova, suspected that some of Menahem's explanations to biblical words were based on hidden comparisons to Arabic - a matter that many scholars dealt with along the nineteenth and twentieth centuries - but in the end, it seems that the question has been resolved and it turns out that Dunash's suspicion was false. That is, Menahem really opposed the comparisons to Arabic.

The presentation will expand on this issue, which clearly binds ideology with linguistics

თინათინ მარგალიტაძე

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, გიორგი ახვლედიანის სახელობის ენათმეცნიერების ისტორიის საზოგადოება, საქართველო
tinatin.margalitadze@tsu.ge

გიორგი მელაძე

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველო
meladzegeorge@yahoo.com

გოთური და ანგლოსაქსური წერილობითი ძეგლების ონლაინ-ქრესტომათია

საერთაშორისო კონფერენცია „იდეოლოგია და ლინგვისტური იდეები 2019“ ეძღვნება რასმუს რასკსა და ისტორიულ-შედარებითი ენათმეცნიერების 200 წლისთავს. კონფერენცია ტარდება ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში, სადაც უძველესი ინდოევროპული ენების კვლევის დიდი ტრადიცია არსებობს. უნივერსიტეტის ერთ-ერთმა დამფუძნებელმა, გიორგი ახვლედიანმა ჯერ კიდევ 1919 წელს გამოსცა სანსკრიტის სახელმძღვანელო, იკვლევდა ავესტურ ენასაც. კონფერენციის სარედაქციო კოლეგიის ერთ-ერთი წევრია აკადემიკოსი თამაზ გამყრელიძე, რომლის ვრცელმა ნაშრომმა „ინდოევროპული ენა და ინდოევროპელები“, შექმნილმა აკადემიკოს ვიაჩესლავ ივანოვთან ერთად, დიდი როლი ითამაშა ინდოევროპეისტიკის განვითარების საქმეში.

სწორედ ამ ტრადიციის გაგრძელებაა ის პროექტი, რომელზეც ამჟამად ვმუშაობთ და რომელიც ორი ძველი ენის, გოთურისა და ანგლოსაქსურის სასწავლო რესურსის შექმნას ეძღვნება ციფრული ჰუმანიტარიის მეთოდოლოგიის გამოყენებით. უკვე შექმნილია და ინტერნეტში განთავსებულია გოთური და ანგლოსაქსური ტექსტების ონლაინ-ქრესტომათია (<https://germanic.ge/>). ამ ქრესტომათიაში შესული ტექსტები პროგრამულად ინტეგრირებულია გოთურ-ქართულ და გოთურ-ინგლისურ და ანგლოსაქსურ-ქართულ და ანგლოსაქსურ-(თანამედროვე) ინგლისურ ლექსიკონებთან და აგრეთვე გოთური და ანგლოსაქსური სიტყვების მორფოლოგიურ პარადიგმებთან. ამ პარადიგმებს, ისევე როგორც მთლიანად ამ ინტერნეტ-რესურსს აქვს ქართული და ინგლისური ვერსიები, რაც მას ხელმისაწვდომს ხდის ზოგადად ფილოლოგიითა და ენათმეცნიერებით, განსაკუთრებით კი გერმანისტიკითა, თუ ზოგადად, ინდოევროპეისტიკითა და შედარებითი ენათმეცნიერებით დაინტერესებულ პირთათვის როგორც საქართველოში, ასევე (ინგლისური ენის საერთაშორისო სტატუსიდან გამომდინარე) მის ფარგლებს გარეთაც.

ისტორიულ-შედარებითი მეთოდის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი მონაპოვარი არის მეცნიერული ეტიმოლოგიის განვითარება. როგორც გამოცდილება გვიჩვენებს, ამ ენების შესწავლისას, სიტყვათა ეტიმოლოგიები სტუდენტთა განსაკუთრებულ ინტერესს აღძრავს. მათთვის საინტერესოა იმის აღმოჩენა, რომ ინგლისურ სიტყვას შეიძლება ჰქონდეს მონათესავე ფორმები გოთურში, სანსკრიტში, ლათინურში, ძველსლავურში და სხვა ენებში. სწორედ ამიტომ, ქრესტომათიაში ინტეგრირებულ ლექსიკონებში, ეტიმოლოგია სალექსიკონო სიტყვა-სტატიის მნიშვნელოვანი კომპო-

ნენტია. *Etymologia proxima* (უახლოესი ეტიმოლოგია) დართული აქვს ყველა გოთურ და ანგლოსაქსურ სიტყვას, ანუ ყველა სასათაურო სიტყვას მითითებული აქვს მონათესავე ფორმები ძველი გერმანიკული ენებიდან და აღდგენილი პროტო-გერმანიკული ფორმა. მაგალითად: გოთური სიტყვის *dags* 'დღე' ეტიმოლოგიური ნაწილი მოიცავს შემდეგ ინფორმაციას: [პროტო-გერმანიკული *დაგაზ; ძველი ინგლისური *dæg* (თანამედროვე ინგლისური *day*); ძველი ფრიზული *dei, dī*; ძველსაქსური *dag*; ძველი ზემოგერმანული *tag, tac* (თანამედროვე გერმანული *Tag*); ძველი ისლანდიური *dagr* (თანამედროვე ისლანდიური *dagur*)]. ბევრი სალესიკონო სიტყვა-სტატია შეიცავს ასევე შორეულ ეტიმოლოგიასაც (*etymologia remota*), მონათესავე სიტყვებს არა მხოლოდ გერმანიკული ენებიდან, არამედ სანსკრიტიდან, ავესტურიდან, ლათინურიდან და სხვა ინდოევროპული ენებიდან.

მოხსენებაში განხილული იქნება ქრესტომათიის სტრუქტურა და მისი მუშაობის პრინციპები, ასევე პროექტის ლექსიკოგრაფიული, ლექსიკოლოგიური და ტექნიკური ასპექტები.

TINATIN MARGALITADZE

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Giorgi Akhvlediani Society for the History of Linguistics, Georgia
tinatin.margalitadze@tsu.ge

GEORGE MELADZE

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia
meladzegeorge@yahoo.com

Online Reader of Gothic and Anglo-Saxon Written Records

The International Conference 'Ideology and Linguistic Ideas 2019' is dedicated to Rasmus Rask and 200 years history of comparative and areal linguistics. The conference is held at Ivane Javakhishvili Tbilisi State University which has a longstanding tradition of teaching ancient Indo-European languages: back in 1919 Giorgi Akhvlediani, one of the founders of our University, published a Sanskrit Manual, studied Avestan as well. One of the members of the Editorial Board of the Conference is academician Thomas Gamkrelidze, whose pivotal work 'Indo-European Language and Indo-Europeans' written in collaboration with V. Ivanov, played a very important role in the development of Indo-European studies.

Our current project, dedicated to the development of an educational resource for two old languages: Gothic and Anglo-Saxon using the methodology of digital humanities, is the continuation of this important tradition. The online chrestomathy of Gothic and Anglo-Saxon written records is already uploaded to the Internet (<https://germanic.ge/>). The texts included in the reader are programmatically integrated with Gothic-Georgian/Gothic-English and Anglo-Saxon-Georgian/Anglo-Saxon-(Modern) English dictionaries, as well as with the morphological

paradigms of Gothic and Anglo-Saxon words. These paradigms, as well as the entire resource itself, have their Georgian and English versions, making them accessible to the individuals interested in philology, linguistics and, especially, in Germanic studies in general, or, in Indo-European studies and comparative linguistics in particular both in Georgia and (thanks to the international status of English) abroad.

One of the achievements of Comparative Linguistics is scholarly etymology. Experience shows that etymologies of words spark particular interest of students while studying Gothic and Anglo-Saxon. They find it very interesting to discover that an English word may have cognate forms in Gothic, Sanscrit, Latin, Old Church Slavonic and other languages. Therefore, dictionaries, integrated in the Chrestomathy, contain etymologies of words as important component of dictionary entries. *Etymologia proxima* (immediate etymology) is provided for all Gothic and Old English words, i.e. each entry contains cognate words from Old Germanic languages, as well as a reconstructed Proto-Germanic word. For example: etymological part of the entry of the Gothic word ***dags*** ‘day’ includes the following information: [Proto-Germanic *dagaz; Old English *dæȝ* (Modern English day); Old Frisian *dei, dī*; Old Saxon *dag*; Old High German *tag, tac* (Modern German *Tag*); Old Icelandic *dagr* (Modern Icelandic *dagur*)]. Many dictionary entries also contain *etymologia remota* (*remote etymology*), cognate words not only from the Germanic languages but also from Sanscrit, Avestan, Latin and other Indo-European languages.

The paper will describe the structure of the Chrestomathy and its modus operandi, as well as some lexicographic, lexicological and technical aspects of the project.

თინათინ მარგალიტაძე

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, გიორგი ახვლედიანის სახელობის ენათმეცნიერების ისტორიის საზოგადოება,
tinatin.margalitzadze@tsu.ge

მარიკა ოძელი

საქართველოს განათლების, მეცნიერების, კულტურისა და სპორტის სამინისტრო
makodzeli@hotmail.com

ინგლისურ-ქართული ლექსიკოგრაფიის ისტორიის ერთი საინტერესო ფურცელი

ინგლისურ-ქართული ლექსიკოგრაფია ინგლისელი ავტორების მიერ შექმნილი ინგლისურ-ქართული სიტყვარებით იწყება მე-19 საუკუნეში. ინგლისელი ავტორების მიერ კავკასიური ენების, მათ შორის ქართული ენის შესწავლის ერთ-ერთ პირველ მცდელობად განიხილავენ ჯორჯ ელისის წიგნს „რუკა შავი და კასპიის ზღვებს შორის მოთავსებული ქვეყნებისა კავკასიის ხალხთა აღწერითა და მათი ენების სიტყვარებით“, რომელიც 1788 წელს გამოიცა ლონდონში. კავკასიის ხალხთა ისტორიის, კულტურის, რელიგიისა და სხვა საკითხების განხილვასთან ერთად, წიგნში მოცემულია კავკასიის ენების, მათ შორის ქართული ენის მომცრო შედარებითი ლექსიკონი (სულ 130 სიტყვა) ინგლისური თარგმანით. მე-19 საუკუნეში შექმნილ ინგლისურ-ქართულ სიტყვარებს შორის აღსანიშნავია დიდი ბრიტანელი ქართველოლოგის მარჯორი უორდროპის მიერ „ვეფხისტყაოსნის“ თარგმანზე მუშაობისას შედგენილი 1000-სიტყვიანი ინგლისურ-ქართული ლექსიკონი და მისივე დაუმთავრებელი ქართულ-ინგლისური ლექსიკონის 200 სიტყვიანი ფრაგმენტი ასო ბ-ზე.

მარჯორი უორდროპს საქართველოში უპირატესად იცნობენ როგორც „ვეფხისტყაოსნის“ მთარგმნელსა და ჩვენი ქვეყნის დიდ მეგობარს. მას მეტად მჭიდრო კონტაქტები ჰქონდა მეცხრამეტე საუკუნის ქართველ მოღვაწეებთან, ინტელექტუალურ ელიტასთან. რაც შეეხება მის ინგლისურ-ქართულ ლექსიკონს, ეს ნაშრომი პირველად მ. ოძელმა აღმოაჩინა ოქსფორდში, ბოდლის ბიბლიოთეკაში უორდროპების ფონდზე მუშაობის დროს, გასული საუკუნის 90-იან წლებში. როგორც ირკვევა, მარჯორი უორდროპს თითქმის ერთდროულად დაუწყია მუშაობა „ვეფხისტყაოსნის“ თარგმანზე და ინგლისურ-ქართულ ლექსიკონზე. ეს ფაქტი აისახა კიდევ ლექსიკონის სიტყვანზე, რომლის 80% „ვეფხისტყაოსნის“ ლექსიკაა.

მარჯორი უორდროპის ინგლისურ-ქართული ლექსიკონი ინტეგრირებულია ჩეიმბერსის ინგლისური ენის ეტიმოლოგიურ ლექსიკონში (Chambers' Etymological Dictionary of the English language: A New and Thoroughly Revised Edition. Edited by A. Findlatter. London, 1884). ლექსიკონი, სავარაუდოდ, სპეციალურად მარჯორისთვის იყო აკინძული ინგლისურ-ქართული ლექსიკონის შესადგენად. ეტიმოლოგიური ლექსიკონის ყოველ გვერდს ჩართული აქვს ცარიელი ფურცელი, რომელზეც მარჯორი წერდა ინგლისური სიტყვების ქართულ შესატყვისებს და ნელ-ნელა ავსებდა ლექსიკონს. ჩეიმბერსის ეტიმოლოგიური ლექსიკონი 600 გვერდს მოიცავს, რაც გვაფიქრებინებს, რომ მარჯორის ვრცელი ინგლისურ-ქართული ლექსიკონის შედგენა ჰქონდა განზრახული.

მიუხედავად იმისა, რომ მარჯორი უორდროპის ლექსიკონი დაუსრულებელია, მისი შესწავლა მრავალი თვალსაზრისით აღმოჩნდა საინტერესო. მოხსენებაში გაანალიზებული იქნება ლექსიკონის სიტყვანი, ლექსიკონში შეტანილი „ვეფხისტყაოსნის“ ლექსიკის ინგლისური ეკვივალენტების მიმართება თავად თარგმანში დადასტურებულ ეკვივალენტებთან, ნაჩვენები იქნება როგორ ფაქტობრივად გრძნობს ქართულ ენას მთარგმნელი, როგორი აღტაცებულია იგი ქართული ენის ლექსიკური სიმდიდრითა და მრავალფეროვნებით.

წელს მარჯორი უორდროპის დაბადებიდან 150 წელი სრულდება. ეს წელი მარჯორი უორდროპის წლადაა გამოცხადებული და ბევრი ღონისძიებაა დაგეგმილი როგორც საქართველოში, ისე დიდ ბრიტანეთში. სწორედ ამ მნიშვნელოვან თარიღს და ქართული კულტურის ისტორიისათვის ამ დიდ ფიგურას ეძღვნება მისი ინგლისურ-ქართული ლექსიკონის სრულად გაცეფრებული ვერსიის გამოქვეყნება. მიუხედავად იმისა, რომ მარჯორი უორდროპის ინგლისურ-ქართული ლექსიკონი დაუმთავრებელია, ვფიქრობთ ეს ნაშრომი ამ უნიკალური ბრიტანელი ქართველოლოგის კიდევ ერთ საინტერესო ნახნაგს წარმოაჩენს და ქართული ენის, ქართული კულტურის პოპულარიზაციისათვის განუელი დიდი მუშაობის ახალ ფურცელს შლის ქართველი მკითხველისათვის.

TINATIN MARGALITADZE

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Giorgi Akhvlediani Society for the History of Linguistics
tinatin.margalitadze@tsu.ge

MARIKA ODZELI

Ministry of Education, Science, Culture and Sport of Georgia
makodzeli@hotmail.com

An Interesting Page in the History of English-Georgian Lexicography

English-Georgian lexicography begins in the 19th century with the creation of English-Georgian word-lists by English authors. ‘Memoir of a map of the countries comprehended between the Black Sea and the Caspian; with an account of the Caucasian nations, and the vocabularies of their languages’ by G. Ellis, published in London in 1788 is regarded as one of the very first attempts of English authors to study Caucasian languages, including Georgian. Along with the discussion of the history, culture, religion, etc. of Caucasian peoples, the book also contains a minor (about 130 words) dictionary of Caucasian languages with their corresponding English translations.

Among the word-lists compiled in the 19th century, special attention should be paid to the English-Georgian dictionary of 1,000 words compiled by Marjory S. Wardrop and 200-word fragment (letter B) of her unfinished Georgian-English dictionary.

In Georgia, Marjory Wardrop is primarily known as a translator of “The Knight in the Panther’s Skin” into English and a great friend of our country. She had very strong ties with the 19th century Georgian public figures and representatives of the Georgian intellectual elite.

As to her Dictionary, this work was first discovered by M. Odzeli while working at the Wardrop Fund of the Bodleian Library, Oxford University back in the 1990s. Marjory started her work on the English-Georgian Dictionary simultaneously with the translation of the poem. This is reflected on the word-list of Marjory’s Dictionary, as 80 per cent of Dictionary entries are from ‘The Knight in the Panther’s Skin’.

Marjory Wardrop’s English-Georgian Dictionary is integrated into Chambers’ Etymological Dictionary of the English language (A New and Thoroughly Revised Edition. Edited by A. Findlater. London, 1884). The Wardrop Fund of the Bodleian Library contains a copy of the Etymological Dictionary, formerly belonging to Marjory Wardrop, which was bound especially for her in order to be used for the production of English-Georgian dictionary. Each page of the etymological dictionary is supplied with a blank page, where Marjory wrote down Georgian matches for some English words, gradually compiling her own dictionary. On December 5, 1892 she entered 1000th word in her dictionary. The Etymological Dictionary contains 600 pages which leads us to the conclusion that Marjory intended to produce an extensive English-Georgian dictionary.

Even though Marjory Wardrop’s dictionary is unfinished, still in many ways it proved extremely interesting to study it. The paper will analyze the wordlist of the Dictionary as well as the relation of the English equivalents of the lexical units from “the Knight in the Panther’s Skin” included in the dictionary, with the equivalents occurring in the translation itself. The paper will also demonstrate, how acutely precise the translator’s perception of the Georgian language is and how delighted she is with the lexical riches and diversity of the Georgian language.

This year marks the 150th anniversary of Marjory Wardrop’s birth and is declared the Year of Marjory Wardrop with many activities and festive events scheduled both in Georgia and in the UK. The publication of the fully digitized version of Marjory Wadrop’s English-Georgian Dictionary is dedicated to this important anniversary and to Marjory Wardrop herself, who was indeed a prominent figure in the history of the Georgian culture.

Despite the fact that both dictionaries are unfinished, we believe that the materials of Marjory Wardrop’s English-Georgian and Georgian-English dictionaries show another aspect of the versatile talent of this exceptional British Kartvelologist, turning before the eyes of grateful Georgian readers a whole new page of the annals depicting her enormous quest in pursuit of the promotion and popularization of the Georgian language and culture.

თამარ მახარობლიძე

ილიას უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო
tamar.makharoblidze@iliauni.edu.ge

ქართული ტაქტილი და უსინათლო ყრუთა პრობლემები საქართველოში¹

უსინათლო ყრუებისთვის გამოყენებული ხელზე დამწერლობის სისტემები ძირითადად ან ლათინურ ანბანს ეყრდნობა, ან თავისუფალ სიმბოლურ ნიშნებს. ასევე გამოიყენება ხელისგულზე ასოების წერის მეთოდიც – დერმობრაზია. ერთ-ერთი ყველაზე წარმატებული სისტემა არის ლორმის ტაქტილური ანბანი, რომელიც შესაბამისი ადაპტირებით ფართოდ გამოიყენება ევროპის მრავალ ქვეყანაში. საქართველოში მცხოვრები უსინათლო ყრუებისათვის ჩემ მიერ შექმნილი პირველი ქართული ტაქტილური ანბანი, რომელიც წარმოდგენილია სტატიაში, ეყრდნობა საერთაშორისო ლორმის ანბანს. ამასთანავე იგი ითვალისწინებს ქართული ენის მასალას და შეძლებისდაგვარად უკავშირდება საყოველთაოდ ცნობილ თემებს (ც – ცერი, ნ – ნეკი, შ – შუა თითი, ჯ – ჯვარი, წ – წრე). ასევე ზოგჯერ დაცულია გარკვეული ტაქტილური სიმეტრიები და ასეა წარმოდგენილი წყვილულის მჟღერი ნაპრალოვნები ზ – ჟ, სამეულის მჟღერი ხშულები ბ – გ – დ; ყრუ ფშვინიერები: ფ – ქ და აფრიკატები ძ – ჭ. ასევე შევიმუშავეთ ტაქტილირების ათი წესი. უახლოეს მომავალში ვგეგმავთ დეტალური ნეირკოგნიტური კვლევების ჩატარებას, რადგანაც მიგვაჩნია, რომ ამ ტიპის ანბანთა ტესტირება უნდა მოხდეს ნეირკოგნიტური ლინგვისტიკის მეთოდებით, რათა გამოვლინდეს, თუ რამდენად წარმატებულია ესა თუ ის საკომუნიკაციო სისტემა. სხვა ტაქტილურ საკომუნიკაციო სისტემებთან ერთად, ქართულ ტაქტილურ ანბანს სასიცოცხლო მნიშვნელობა აქვს ადგილობრივი უსინათლო ყრუებისათვის.

მოხსენებაში წარმოდგენილი იქნება უსინათლო ყრუთა კომუნიკაციის პრობლემის ისტორია საქართველოში და აქვე განვიხილავ სამომავლო პერსპექტივებსაც ინოვაციური ტექნოლოგიების გამოყენებით.

¹ კვლევა განხორციელდა შოთა რუსთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდის ფინანსური მხარდაჭერით, 216702 „ქართული ჟესტური ენის ზმნის მორფოლოგია“.

TAMAR MAKHAROBLIDZE

Ilia State University, Tbilisi, Georgia

tamar.makharoblidze@iliauni.edu.ge

Georgian tactile and the problems of Deaf-blind in Georgia²

Writing systems used for Deaf-blind people are mostly based on Latin alphabet or arbitrary symbols, although the method of tracing or ‘print-on-palm’ is also used. One of the most successful systems for communication with Deaf-blind people is the Lorm tactile alphabet, which is widely used in many European countries with certain adaptations. The first Georgian tactile alphabet – GeoLorm was created for Deaf-Blind people living in Georgia. Along with other tactile communication systems GeoLorm is vital for local Deaf-blind people. It is based on the international Lorm alphabet. At the same time, this alphabet refers to the Georgian language material and is connected with some well-known themes: ts – tseri ‘the thumb’, n – nek’i – ‘little finger’, sh – shua titti ‘the middle finger’, j – jvari ‘cross’, ts’ – ts’re ‘circle’. Some symmetries are also protected in Geo-Lorm between the voiced fricatives z – j, voiced stops b – g – d, voiceless aspirated p – k, affricates dz – ch’. The ten rules for tactile communication were also elaborated. To conduct detailed neurocognitive studies are planned for the near future, as I believe that these types of alphabets should be tested with methods of neurocognitive linguistics in order to determine how successful the communication system is.

The paper concerns the ideology of equal opportunity. Freedom and equality are foundational values that we draw upon when envisioning a better society. Equality of opportunity is a social ideal that combines concern with freedom and equality, and this social ideal provides a vision of how we ought to live together (Stanford University. McCoy Family Center for Ethics in Society). I intend to present the history of the problem of communication with Georgian Deaf-blind and to discuss the future perspectives via innovation technologies.

References

1. Scott M. (Ed.) (2012) *Deaf-Blind reality: Living the Life* Stoffel. Gallaudet University Press.
2. Metzger, Melanie; Fleetwood, Earl; Collins, Steven D. (2004) *Discourage genre and linguistic mode: Interpreter Influences in Visual and Tactile Interpreted Interaction* Sign Language Studies, 4, (3): pp. 118-136.
3. Frankel, M. A. (2002), *Deaf-Blind Interpreting: Interpreters’ Use of Negation in Tactile American Sign Language*. Sign Language Studies, 2, (2): pp. 169-180. Gallaudet University Press.
4. National Task Force on Deaf-Blind Interpreting. (2008) *Deaf-Blind Interpreting: Many Paths on the Road*. VIEWS, 25, (2): pp. 11-13.
5. *DeafBlind Interpreting: Toward Effective Practice*. (2018) DeafBlind Interpreting

---

² This work was supported by Shota Rustaveli National Science Foundation (SRNSF), 216702 “The Georgian Sign Language Verbal Morphology”.

- National Training and Resource Center Regional Resource Center on Deafness
Western Oregon University. www.dbinterpreting.org access: December 2018.
6. Sauerburger, D. (1993). *Independence without sight or sound: Suggestions for practitioners working with deaf-blind adults*. New York: AFB Press. ISBN-13: 978-0891282464.
  7. Gaus, Jill; Florence, Isabell. (2014) *Deaf-Blind Interpreting guidelines*. National Task Force on Deaf-Blind Interpreting (NTFDBI).
  8. Jacobs, R. (1997) *Deaf-Blind Interpreting 101*. *Views*, 14, (11): pp. 8-9.
  9. Cooper, S. B. (1997). A glossary of some communication methods used by deaf-blind people. *Views*, 14, (11): pp. 6-7.
  10. Smith, Theresa B. 2002. *Guidlines: Practical Tips for Working and Socializing with DeafBlind People* Sign Media, Inc. ISBN-13: 978-1881133179.
  11. aj granda & Jelica Nuccio (2018). *Protactile Principles*. Tactile Communications. WASLI. May 8, 2018. Seattle, Washington. <http://wasli.org/wp-content/uploads/2018/05/PT-Principles-Movies-Final.pdf> Access: December 2018 .
  12. T. Makharoblidze. (2013). *The Georgian Dactyl Alphabet*. *Disability studies Quarterly*. DSQ, 33, (3) <http://dsq-sds.org/article/view/3318>

სებასტიან მორე

ლოზანის უნივერსიტეტი, შვეიცარია

sebastien.moret@unil.ch

ენათმეცნიერება და იდეოლოგია, სოვაჟე და მარი

SÉBASTIEN MORET

University of Lausanne, Switzerland

sebastien.moret@unil.ch

Linguistics and Ideology, Sauvageot and Marr

In French linguistics, Aurélien Sauvageot (1897-1988) is primarily known as a specialist of Finno-Ugric languages (urged by Antoine Meillet [1866-1936] to study these languages) and as the founder of the French school of Finno-Ugric linguistics. In 1931 he inaugurated the professorship for Finno-Ugric languages at the Ecole des langues et civilisations orientales in Paris. Sauvageot is first of all famous for his works on Finnish (*Esquisse de la langue finnoise*, 1946) and Hungarian (*L'édification de la langue hongroise*, 1971) languages. He also translated some pieces of literature from these languages into French. But Aurélien Sauvageot also worked on other minor Finno-Ugric languages, on Gothic (*L'Emploi de l'article en gotique*, 1929) and French (*Français écrit, français parlé*, 1962) languages.

Language and linguistics in general were also among his interests, as can show his 1992 posthumous book *La structure du langage*. And, from a political point of view, Sauvageot was communist and Marxist. These two points inevitably resulted in the fact that Aurélien Sauvageot was therefore interested and also implied in the application of Marxism in sciences, and especially in linguistics. In these conditions, he could not ignore Nikolaj Marr's attempt to create, in Soviet Union, a Marxist linguistics.

In this paper, I would like to present and analyze the way Aurélien Sauvageot received Marr's theory and also what he himself had in mind when he spoke about introducing Marxism in linguistics. As sources I will use the above-mentioned works of Sauvageot (most of them can be considered as containing some Marxists elements), but also some texts by Sauvageot dedicated to Marr's theory ("*Linguistique et Marxisme: la théorie 'japhétique' de l'académicien N. Marr*", 1937). A letter by Sauvageot to Marr will also be presented.

In conclusion some points about Marxism and linguistics will be considered, from the analysis made of the way Sauvageot considered Marr's theory. Two questions will be particularly treated: 1) what was Marxism in linguistics for Aurélien Sauvageot (and for his French Communist colleague, Semitologist Marcel Cohen [1884-1974])?, and 2) is a common ideology enough to connect two linguists or not?

მერაბ ნაჭყეზია

სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო
merabnachkebia@sou.edu.ge

მანანა ტაბიძე

საქართველოს საპატრიარქოს წმინდა ანდრეა პირველწოდებულის სახელობის
უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო
mananatabidze@gmail.com

ენობრივი რეფორმების კულტურული და სოციალურ-პოლიტიკური კონტექსტი (ენობრივი რეფორმები საქართველოში)

ენობრივი რეფორმა ენობრივი დაგეგმვის ერთ-ერთი სახეა, რომელიც, როგორც წესი, გამონწვეულია განსაკუთრებული პოლიტიკურ-კულტურული გარემოებებით და ხორციელდება მნიშვნელოვანი ადმინისტრაციული ღონისძიებების მეშვეობით. ენობრივი რეფორმების ღრმა ანალიზი მრავალი პოლიტიკური ტექსტისა და ქვეტექსტის ამოცნობის შესაძლებლობას შეიცავს, თუმცა ლინგვისტები ძირითადად თავს არიდებენ ენობრივი რეფორმის პოლიტიკურ მიზეზებზე საუბარს და იმ მეორეული შედეგიდან ამოდიან, რომელიც ენის სინამდის, ენობრივი ნორმისა და სტანდარტების დადგენის ლინგვისტურ კრიტერიუმებს ეხება. ცხადია, უშუალოდ ენაში განხორციელებული გეგმიური ჩარევა, ენობრივ მასალაზე რეალიზდება, მაგრამ შემთხვევათა უმრავლესობაში ყველა საგანგებოდ დაგეგმილი და განხორციელებული ლინგვისტური ღონისძიება ფართო სახელმწიფოებრივ (და ხშირად, საერთაშორისო) კონტექსტშიც შეიძლება დავინახოთ; მაგალითად, მეოცე საუკუნეში ჩინური ენის უნიფიკაციის კურსის კულმინაციური მომენტი იყო 1949 წელს ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკის მიერ გატარებული ღონისძიებები. იმის გათვალისწინებით, რომ 1949 წლამდე ჩინეთის მოსახლეობა 500 მლნ ადამიანს შეადგენდა, რომელთაგანაც 80%-მა კითხვა არ იცოდა, ადვილი წარმოსადგენია, რამდენ და რაოდენ ღრმად განსხვავებულ დიალექტსა თუ კილოკავზე ლაპარაკობდა ეს ხალხი, რომლის კონსოლიდირება ენობრივი რეფორმის გარეშე ვერ მოხერხდებოდა. ასეთივე „მაცენტრალიზებელი“ რეფორმები გატარდა სხვადასხვა დროს საფრანგეთში, გერმანიაში, რუსეთში და აზიისა და ევროპის ბევრ სხვა ქვეყანაში; ისტორია იცნობს ისეთ შემთხვევებსაც, როდესაც კოლონიზატორული რეჟიმები დაპყრობილი ან პოლიტიკურ-ეკონომიკურად მასზე დამოკიდებული ქვეყნების მიმართ დისკრიმინაციულ ენობრივ პოლიტიკას ატარებენ (მაგ., ქართული სკოლებისა და ქართულად წირვა-ლოცვის აკრძალვა მეფის რუსეთის მიერ საქართველოს ანექსიისთანავე (მე-19 საუკუნის დასაწყისიდან). ენობრივი რეფორმების კვალი ჩანს ქართულ ისტორიულ წარსულშიც; ამის დასტურია „ქართლის ცხოვრების“ მონაცემები, ქართული მწერლობის ნიმუშები, საეკლესიო არქივები, სხვადასხვა ლექსიკონისა თუ საძიებლის მონაცემები, ცნობილ ქართველ მოღვაწეთა ანალიტიკური სტატიები, ქართველ ენათმეცნიერთა და ისტორიკოსთა ნაშრომები და სხვ.

ყოველი რეფორმა გარკვეული პერიოდის გასვლის შემდეგ შეიძლება შეფასდეს იმ

შედეგების მიხედვით, რომლებიც დროში შემონმდა და მომავალში განსახორციელებელი ენობრივი პოლიტიკის მიზეზი გახდა. ამგვარი კომპლექსური კვლევები ქართული ენის რეფორმების თანმიმდევრული შესწავლის მიმართულებით ჯერჯერობით ჩატარებული არ არის.

წინამდებარე მოხსენება მიზნად ისახავს ქართული ენის მიმართ გატარებული ენობრივი რეფორმების სხვადასხვა საფეხურის განხილვასა და ყოველი მათგანისათვის სავარაუდო პოლიტიკური კონტექსტის მისადაგებას.

MERAB NACHKEBIA

Sokhumi State University, Tbilisi, Georgia

merabnachkebia@sou.edu.ge

MANANA TABIDZE

Saint Andrew the First-called Georgian University of the Patriarchate of Georgia, Tbilisi, Georgia

mananatabidze@gmail.com

Cultural and Socio-Political Context of Language Reform (Language Reforms in Georgia)

Language reform is one of the aspects of language planning which, as a rule, results from the peculiar political and cultural circumstances and is carried out by means of the serious administrative events. The in-depth analysis of language reforms involves the probability of revealing many political texts and sub-texts, though, generally linguists avoid discussing the political causes of language reforms referring to the second outcome which is linked to establishing such linguistic criteria as the purity, norms and standards of language. It is obvious that planned interference directly in language is realized itself in the linguistic material, but in most cases all well-organized linguistic events can be seen in the wider national and international context as well, for example, in the 20th century the culmination of the course in unification of the Chinese language were the measures taken by the People's Republic of China in 1949. Considering the fact, that before 1949, China had a population of 500 million, 80 percent of which couldn't read, it is easy to imagine the number and variety of dialects and sub-dialects used by people whose consolidation couldn't be achieved without language reforms. The relative "centralized" reforms were implemented in France, Germany, Asia and many other European countries during different periods of time. There are enough facts from history about colonial regimes that carried out discrimination policy towards the conquered territories or politically and economically dependent countries (for instance, prohibition of the Georgian language at Georgian schools and during church services by Tzarist Russia immediately after the annexation of Georgia from the beginning of the 19th century).

The traces of language reforms can be found in the historic past of Georgia. It is confirmed

by the data collected from “Kartlis Tskhovreba” (History of Georgia), examples of the written texts in the Georgian language, church records, many other reference sources, analytical articles of the well-known Georgian public figures, works of the Georgian linguists and historians.

Every reform can be evaluated after some time, regarding the outcomes which were tested over time and which promoted the further realization of language policy. The analogues profound and systematic studies on the reforms of the Georgian language haven't been conducted yet.

The aim of the submitted article is to analyse different stages of the reforms of the Georgian language and to match the feasible political context with each of these stages.

სორინ პალიგა

ბუქარესტის უნივერსიტეტი, რუმინეთი

sorin.paliga@lts.unibuc.ro; sorin.paliga@gmail.com

მუდმივი პრობლემა: სუბსტრატის გავლენა რუმინულ ენაზე და იდეოლოგიური მიდგომები

SORIN PALIGA

University of Bucharest, Romania

sorin.paliga@lts.unibuc.ro; sorin.paliga@gmail.com

A continuing problem: the substratum influence on Romanian and the ideological approaches

Romanian began to represent an important language in the field of historical and comparative linguistics starting with the 2nd half of the 19th c. At that time, the main focus was to demonstrate the Latin origin (which is obvious), and to identify the non-Romance influences. The Slavic influence was next in focus. Less important, at least if we look at the evolution of research ever since, seems to be the substratum (Thracian) influence, which has remained a peripheral approach in the attempts to clarify the historical development of Romanian. There is nothing specific, in principle, as substrata played an important role in the evolution of all the Romance and non-Romance languages. What is, therefore, so peculiar in the case of Romanian? Obviously, the fact that, out of all the other Romance languages, Romanian has a Thracian substratum, i.e. a language of satem character, while West Romance languages mainly had a centum substratum ('Italic', with all its complex developments, including the Etruscan non-Indo-European influence, and Celtic). Of course, if we refer to Iberia, Basque is not an Indo-European language either, but its evolution has been marked by speakers of Romance languages, mainly Spanish and French.

Coming back to the 'Romanian issue', one may identify, I think, two main ideological approaches: one refers to the Latin heritage, i.e. the stress on the Latin structure of Romanian (the so-called 'Latinist movement'); the second refers to the influences coming from what is currently labelled Barbaricum in the scientific literature, i.e. non-Latin influences, a category in which both the Thracian substratum and the subsequent Slavic influence are grouped together. At this point, it seems two additional ideological approaches may be identified: one stressing (and often) exaggerating the Slavic influence, the other one stressing (and also exaggerating?) the substratum (or Thracian) influence. But have some linguists really exaggerated the substratum influence on Romanian? There is a constant battle between the 'autochthonists', on the one hand, and 'Slavophiles', on the other. Where is the truth, in fact? Was the Slavic influence crucial in understanding the evolution of Romanian, or the substratum (Thracian) influence? Or perhaps both? And what about other influences, e.g. Germanic, Albanian, Turkish etc.? The brief answer is that the substratum influence on Romanian has been put down rather than overbid. A longer answer will be hopefully given in the presentation.

The paper tries to answer the basic questions of the Romanian historical evolution, the ideo-

logical (read: political) approaches, and the present-day situation in the etymological and historical analysis of Romanian. It is noteworthy that Romanian has, on the one hand, a plethora of etymological dictionaries, but none reliable and/or complete, on the other hand. The etymological dictionaries of Romanian are either badly conceived (Cihac, 2nd part of the 19th c.) or wonderfully planned, but incomplete (Candrea-Densusianu, beginning of the 20th c.) or simply incoherent (e.g. Vinereanu, recent).

The presentation (and the paper to be prepared for print) tries to update some known data, and to suggest possible ways to solve some basic problems, of both scientific and ideological-political character.

კილუ ფონ პრინსი

ჰუმბოლდტის უნივერსიტეტი, ბერლინი, გერმანია
kilu.von.prince@hu-berlin.de

მარსინ კილარსკი

ადამ მიცკევიჩის უნივერსიტეტი, პოზნანი, პოლონეთი
kilarski@amu.edu.pl

იდეოლოგიის გამოსატყვევებელი ენობრივი მაგალითებით: პოლისინთეზურობა და რეკურსია

KILU VON PRINCE

Humboldt-Universität, Berlin
kilu.von.prince@hu-berlin.de

MARCIN KILARSKI

Adam Mickiewicz University, Poznań
kilarski@amu.edu.pl

Expressing ideologies through linguistic examples: The case of polysynthesis and recursion

Linguistic complexity has recently been at the forefront of several controversial debates. Here we illustrate their ideological implications based on two morphosyntactic examples, i.e., polysynthesis and recursion, in order to show that the rather vague concept of complexity is often used as a cover for more specific ideological positions.

As illustrated by the accounts of the languages of North and Central America since the 16th century, polysynthesis has provided a window onto not only the grammar and lexicon of ‘exotic’ languages but also the speakers’ cognitive, cultural and social features. The evolving conceptions of such properties as the complexity of word structure as well as noun incorporation and the assumed absence of abstract terms contributed to the construction of biased images of the languages and their speakers: the ‘exotic’ otherness of polysynthesis was valued either positively, as in the notion of the Noble Savage, or negatively, as in the racist doctrines of the 19th century. Our second example, recursion, has been claimed to be the only feature that is both unique and universal to human language and cognition (Hauser et al. 2002). This view has however been challenged based on data from several languages, most prominently the Amazonian language Pirahã, whose alleged lack of recursive structures was taken by Everett (2005) as proof that culture determines language.

Both debates have implications that go beyond descriptive facts about individual languages. In both cases, relatively scarce data from individual, exoticized languages are taken to prove general claims about human nature. For example, the debate on recursion has direct implications for the extent to which language is determined by culture as opposed to genetics. It also informs the assessment of methodological questions, for example whether linguistics should prioritize the investigation of a wide range of languages or a higher level of detail in

the investigation of fewer individual languages. With regard to ideological implications, both debates rely on the exoticism of the relevant languages, as in Everett's (2005) description of Pirahã as being highly exceptional, even though most of his observations have previously been described for other languages. In addition, racism plays a significant role in both debates, as illustrated by the benchmarks established in the 19th century on the basis of impressionistically measured complexity of word structure, which were meant to evaluate speakers with regard to their capacity for, e.g., abstract thought, categorization and social organization.

References

Everett, Daniel L. 2005. "Cultural constraints on grammar and cognition in Pirahã: Another look at the design features of human language", *Current Anthropology* 76: 621-646.

Hauser, Marc D., Noam Chomsky and W. Tecumseh Fitch. 2002. "The faculty of language: What is it, who has it and how did it evolve?", *Science* 298, 5598: 1569-1579.

ტარიელ სიხარულიძე

ერზრუმის ათათურქის უნივერსიტეტი, თურქეთი
tariel.sikharulidze@gmail.com

ჟუჟუნა სიხარულიძე

იბრაჰიმ სესენის უნივერსიტეტი, თურქეთი
zhuka.sikharuli@gmail.com

იდეოლოგიური შტამპების ქრონოლოგიური დევალვაციისათვის

მეცხრამეტე საუკუნის რუსეთის იმპერიის აგრესია ჩრდილოეთ კავკასიაში (1817-1864) და მისი უმძიმესი ეთნიკური შედეგები (გენოციდი, დეპორტაცია, ტოტალური მუხაჯირობა...) რუსეთის შიდა პოლიტიკის ნაწილობრივი კორექტირება გამოიწვია, რასაც კულტურთრეიგერული პრინციპების დანერგვის მცდელობა მოყვა.

ერთ-ერთ ასეთ ღონისძიებად მიგვაჩნია რეგიონში ახალი გრაფიკული სისტემის დანერგვის მცდელობა და შესაბამისი იდეოლოგიური ტერმინების („კავკასიის უმწერლობო ენები“ – ცარიზმის პერიოდი, „ახალი დამწერლობის ენები“ – საბჭოური პერიოდი) ფართო გავრცელება.

ჩრდილოეთ კავკასიის წერილობითი ძეგლები ადასტურებენ, რომ VIII-XII საუკუნეებში ჩრდილოეთ კავკასიის ხალხები ჯერ ქართულ, შემდგომ XIV-XIX საუკუნის პირველ ნახევრამდე არაბულ გრაფიკას, ხოლო XIX საუკუნის მეორე ნახევრიდან კირილიცას იყენებდნენ.

ჩამოთვლილი გრაფიკული სისტემების შექმნის დათარიღება (ქართული – V, არაბული – VII, ხოლო კირილიცა X საუკუნეები) ცხადყოფს, რომ ორ პირველთან შედარებით ახალი დამწერლობის სისტემად საკუთრივ კირილიცა წარმოჩნდება.

საბჭოთა ხალხების მყარი ინტეგრაციის მიზნით ისტორიის მეცნიერებაში ინერგებოდა შესაბამისი ეთნოსების ხანგრძლივი თანაცხოვრების ყალბი საფუძვლები. მაგალითად, 1966 წელს მოსკოვში გამომცემლობა “ნაუკა“-ში გამოვიდა პირველი წიგნი სერიისა: «История СССР с древнейших времен до наших дней».

თანამედროვე ეტაპზე ზემოთ ჩამოთვლილი ცნებები ანაქრონიზმებს წარმოადგენენ და არსებულ რეალობასთან კავშირი არა აქვთ.

TARIEL SIKHARULIDZE

Ataturk University Erzurum, Turkey

tariel.sikharulidze@gmail.com

JUJUNA SIKHARULIDZE

Ibrahim Cecen University, Turkey

zhuka.sikharuli@gmail.com

The chronological devaluation of ideological stamps

In the middle of the 19th century (1817-1864) Russian imperialism in the Northern Caucasus with heavy ethnic consequences (genocide, total deportation) resulted in partial adjustment of Russian internal policy, leading to imposition of cultural and religious principles.

We consider that the creation of new writing systems and imposition of new ideological terms as “Caucasian non written languages” (during Tsarist period) and “newly written languages” (Soviet period) constituted one of those steps.

The written heritage of the Northern Caucasus demonstrate that northern Caucasian peoples in XII-XIV centuries were using Georgian script and later in XIV-XIX started to use Arabic writing script. The Cyrillic was introduced from the second half of the XIX century.

Periodization of those graphic systems reveals that Cyrillic, created in the tenth century is a later graphic system in comparison with the Georgian and Arabic one, and this implies the incompatibility of this ideological stamp.

In order to promote the integration of the soviet peoples the false principles of long-standing co-existence among those ethnic groups were introduced and promoted in soviet historical sciences. For example, in 1966 publishing house “Nauka” (Science) published the first book from the series of books “History of the USSR from ancient times to the present days.”

Nowadays those concepts represent an anachronism and are disconnected from the existant reality.

ვიტორიო ს. ტომელიერი
მაჩერატას უნივერსიტეტი, იტალია
vittorio.tomelleri@unimc.it
ჰუგო შუხარდტისა და ნიკო მარის მიმოწერა

VITTORIO S. TOMELLERI
University of Macerata, Italy
vittorio.tomelleri@unimc.it

Hugo Schuchardt and Nikolay Marr. About and around the correspondence

From 1896 to 1911 Hugo Schuchardt and Nikolay Marr exchanged their views on linguistic and philological topics in a fascinating correspondence, written in German, now kept in the archives of Graz and Saint Petersburg.

The aim of the present paper is to introduce and discuss the relationship between the two scholars, and, more generally, to evaluate, in their scientific work, their references to each other. It is worth noting that Nikolay Marr, who very seldom referred to his sources, in some places made explicit mention of Schuchardt, whom he considered to be a “dissident” in the Indo-European camp; such an interpretation appears to have been accepted and developed in the Soviet historiography, where Schuchardt’s name is often associated with Marr’s, usually in a critical sense.

The correspondence took place during the so called philological period of Marr’s activity, when he produced a large amount of editions of Old Georgian and Old Armenian texts; still, it contains some some issues related to Marr’s theory, or rather idea about the genetic relationship of the Kartvelian language family with the Semitic languages, firstly published in the Georgian journal “Iveria” in 1888 and only many years later made available to a broader public in 1908. Over time, however, the attitude of Hugo Schuchardt towards the linguistic theories of his Georgian colleague radically changed, as can be observed from a letter sent by Schuchardt to a colleague and friend of Marr, the Germanist Friedrich Braun in 1922, which contains strong criticism of Marr’s etymologies and language comparisons.

დენ უნგურეანუ

ჩარლის უნივერსიტეტი, პრაღა, ჩეხეთი

afrasiab30@gmail.com

რუმინული ენის ლექსიკური სუბსტრატი: ორსაუკუნოვანი ლინგვისტური დავა და პატრიოტთა ბრძოლა

DAN UNGUREANU

Charles University, Prague, Czech Republic

afrasiab30@gmail.com

The lexical substratum of Romanian: Two centuries of linguistic debates and patriotic fights

Our paper presents the evolution of two parallel, but linked, phenomena : the linguistic research about the Romanian lexical substratum (of hypothetical Balkanic origin) and the state-sponsored historiography + patriotism, or, after 1990, the popular (lay, dilettante) historiography and patriotism.

The great historian and linguist, the prince of Moldavia, Dimitrie Cantemir, in his book, *Descriptio antiqui et hodierni status Moldaviae*, (1714) in the IV-th chapter, *De lingua Moldavorum*, is the first to attribute some words to the substratum:

Caeterum observandum, reperiri in Moldavorum lingua aliquot vocabula, quae cum tam latinae, quam reliquis vicinarum gentium dialectis incognita sint, ex antiqua Dacica remansisse forsitan haud sine ratione existimamus. Neque enim obstat quidquam, quo minus credamus Romanorum in Dacia colonias, vel servis Dacis usos fuisse, vel etiam, si quis uxorem perdiderat, mulierculas ex illa gente in matrimonium duxisse, unde facile indigenarum aliqua vox in illorum sermonem irrepere potuit. Tales sunt: *stezar* = quercus; *padure* = sylva; *halesteu* = stagnum; *carare* = semita,

graesk = loquor; *privesk* = aspicio; *nemeresk* = aliquo pervenio.

Since then, the research on the subject evolved.

None of Cantemir's etymologies are now accepted, but the idea itself, that some substratum words subsisted in Romanian, has survived. However, „substratum words“ and „Dacian words“ are two completely different ideas. For a long time in research, they were confused.

Bogdan Petriceicu Hașdeu, in his dictionary *Etymologicum magnum Romaniae* (1886) proposes a list of substratum words : *azugă, bară, batal, bălan, bordei, brînză, doină, mălai* etc. Most of them are considered now as having other origins, Romance, or being of unknown origin.. A few are considered as belonging to the substratum.

Hașdeu was a polyglot, an erudite, an excellent etymologist, but impulsive and his etymologies were wrong at times.

During the years 1980-1989, the communist president Nicolae Ceaușescu emphasised the supposed Dacian origin of the Romanians, celebrated in 1980 „2050 years since the foundation of the first united and independent Dacian state“.

Nicolae Ceaușescu, especially after 1980, has been a nationalistic leader, more than a communist one. The references to Marx, Engels, Lenin almost completely disappeared from the public discourse after 1980. The Dacians became an important symbolic component of his nationalism.

The apogee of the Dacian mania in linguistics is the evil decade 1980-1989 : Aurel Berinde and Simion Lugoian publish *Contribuții la cunoașterea limbii dacilor / Contributions to the study of the language of the Dacians* in 1984 : the book offers puerile comparisons between Romanian and Sanskrit.

Ceaușescu accepts and probably even encourages the suggestions that Romanian has an important Dacian vocabulary, despite the fact that we know only a dozen Dacian words, most of them plant names quoted by Dioscorides, with unreliable phonetic transcription from Dacian to the Greek alphabet, and vacillating spellings by the scribes.

The Dacian patriotism after 1990

On the fringes of honest research, after 1990 a vocal minority appeared, who became very visible in the media : the ones who consider that Romanian is not a Romance language, but Dacian, because the Roman conquest was too short, covered a small area : the Romans had simply no time to Romanize the population *AND THEREFORE* Romanian is Dacian. Tens of books were published in this vein, conferences organized, TV shows broadcasted.

ევგენი ფილიმონოვი

პეტერბურგის უნივერსიტეტი

filimon_evgeny@yahoo.com

ჰუგო შუჩარდტისა და ნეოგრამატიკოსთა დაპირისპირება

EVGENIY FILIMONOV

St. Petersburg State University

filimon_evgeny@yahoo.com

Schuchardt and the Neogrammarian controversy

Hugo Schuchardt was one of the most consistent opponents of the Neogrammarians who deepened and gathered all previous objections to the Neogrammarian conception of sound law. Many of his ideas were developed by next generations of linguists (e.g. the theory of lexical diffusion). Schuchardt became the most serious critic of the Neogrammarian hypothesis, his ideas built the foundation of the so called Neogrammarian controversy and became a starting point for new linguistic methods and theories. In this presentation, his criticism of the Neogrammarian hypothesis of unexceptionability of the sound laws is analyzed (the notion of exception, strict division of the psychological and the physiological factor in the course of sound change). Based on this criticism, the system of his own theoretical views can be understood better. E.g., his idea of the role which frequency of some sound clusters plays in spreading a phonological change through the lexicon. In Schuchardt's view almost every sound change can be more or less analogical, and in addition to that it is in principle impossible to say for sure that we have a sound change which is free of any psychological associations.

Another point of the Neogrammarian sound change theory which is considered by Schuchardt as weak is the expression *one and the same dialect* because there is no such a thing as a completely homogeneous speech community.

The Neogrammarians saw the origin of language change inside the language itself (so did de Saussure, structural and generative linguists). They were reluctant to admit that the most important changes of language in time happen only because the very speakers change. That was the most serious mistake of the Neogrammarians. It was frightening for them to assume that speakers are the main source of language change because then they would lose their hope of describing and explaining language in a scientific way — on that occasion it would be impossible to formulate the phonological laws and predict their results. To admit that would mean that they are able to explain and predict the changes which happen to the very speakers.

Unfortunately, the Neogrammarians considered the interplay of the language system and the speaker in a mechanical way and left the latter only a passive role.

Thus, Schuchardt's view on language change had more explanatory strength than the Neogrammarian conception because he took into account not only the language system, but also the speakers who were important factor by language change.

ლეონიდ ჩეკინი მონვეული მომხსენებელი

სამეცნიერო ცენტრი აირო XXI, მოსკოვი

chekinls@gmail.com

რასმუს რასკი თბილისში (1819 წლის 8 ნოემბერი – 1820 წლის 5 მარტი)

LEONID S. CHEKIN **Keynote speaker**

AIRO-XXI Research Centre, Moscow

chekinls@gmail.com

Rasmus Rask in Tbilisi (November 8, 1819 – March 5, 1820)

Rask made an extended stopover in Tbilisi (known to him by its old international name of Tiflis) on the way to Persia, India, and Ceylon. Overall, his great Asian journey was far from being successful; at the very least he did not meet the expectations of his mentors and patrons. The nadir occurred in India in the spring of 1821, when various physical ailments culminated in a severe mental breakdown. However, the time in Tbilisi still belonged to the early part of his journey, which was one of the happiest periods of his uneasy career. Rask's letters from this period and entries in his travel diary show a scholar with potential, confidence, communication skills, and sense of humor, qualities that would have surprised those who knew him as a bitter asocial pedant after his return from his great journey. Likewise, these materials would not always fit the ideal scientific persona of the distinguished professor and staunch patriot, which Danish academic community tried to impose on Rask soon after his death.

When Rask undertook his journey, his mentor and friend Rasmus Nyerup was starting a new literary Magazin for Rejseiagttagelser aimed at a broad audience. Nyerup specifically asked Rask to contribute to it. Some of the letters from Rask's journey, first published by Nyerup, were later included in anthologies of Danish literature as examples of great travel writing. Following classical Scandinavian canon, Rask created a heroic-comical context for his travels, cherishing wordplay and opportunities for misunderstanding. Ludvig Holberg with his plays, with the heroic-comical poem Peder Paars, and with the Subterraneous Travels of Niels Klim, was his favorite author. The very last quote from Holberg in Rask's epistolarium can be found in a letter written not long before Rask departed from Tbilisi. The letters of this type (addressed not only to Nyerup) can be read together with his diary as a single travelogue describing his two-year long journey through the Russian Empire, from Finland to Georgia. The Georgian part of this travelogue provides unique and often lively details about the faculty of the School for Nobility, about a German pietist community which had settled in the area, and about the daily life in Tbilisi.

One draft letter from this period includes a discussion of the potential "Europeanization" of the Georgian writing system. It is unusual that the draft letter was written in a mix of Danish and German. Rask probably shaped his ideas during discussions with Russian-German colonial administrators in Tiflis around the table of Governor Roman Ivanovich von der Hoven, where Rask was often invited for dinner (and where he made acquaintance, among others, with the famous writer and diplomat Aleksandr Sergeevich Griboedov). Rask would return to this problem in the last publication which appeared in his lifetime, a treatise on transliteration of Armenian and Georgian texts, printed between 1 – 10 November 1832.

კამიელ ჰამანსი

ამსტერდამის უნივერსიტეტი, ნიდერლანდების სამეფო; ადამ მიცკევიჩის უნივერსიტეტი, პოზნანი, პოლონეთი

hamans@telfort.nl

ადრეული პერიოდის ისტორიული ენათმეცნიერება: ნიდერლანდელი ვაჭარი ლამბერტ ტენ კეიტი

CAMIEL HAMANS

University of Amsterdam, Netherlands/Adam Mickiewicz University Poznań, Poland

hamans@telfort.nl

An early historical linguist: the Dutch merchant Lambert ten Kate

Lambert ten Kate (1674 – 1731) was a Dutch merchant and dilettante who also wrote about theological topics and about language. His first linguistic work Ten Kate wrote in 1699. It had to wait till 1896 before it was published: *Verhandeling over de Klankkunde*, ‘Treatise on Phonology’, a representation of the formation and character of the linguistic sounds. This study was followed in 1710 by *Gemeenschap tussen de gottische spraeke ende de nederduytsche* ‘Similarity between the Gothic language and Low German’. His main linguistic work is *Aenleiding tot de kennisse van het verhevene deel der nederduytsche sprake* (1723), ‘Introduction to the knowledge of the elevated part of the Dutch language’, a descriptive scholarly presentation of living Dutch and also the first comparative grammar over the Germanic languages. Ten Kate is counted in several respects as a pioneer for the comparative historical language study and as a predecessor to Rasmus Rask and Jacob Grimm.

Ten Kate was the first, as far as we know, who was able to present a systematic description of the Germanic strong verbs. Ten Kate detected what Grimm later called Ablaut. In addition, he presented the etymology of more than 20.000 Dutch words and a similar number of words from other languages. Unlike his predecessors, he did not base his etymologies on meaning criteria or superficial similarities, but on formal equality demands and systematic language changes that he assumed.

For his etymologies he systematically collected and compared data from previous stages of the Germanic languages and also of the contemporary Germanic languages. In doing so he made a clear distinction between written and spoken data. He also made use of a clear methodological system consisting of a set of accepted language changes and what later historical linguists would call sound shifts.

Ten Kate’s classification of the languages, based on a scrupulous comparison of his language data, consisted of a trichotomy: a Scandinavian group, a Teutonic group, to which German, English, Gothic and Frisian belonged, and a third group to which he counted the Romance and Celtic languages. Ten Kate realized that Gothic was not the mother of all other Germanic languages, as was the popular believe among people interested in languages in his days, but a sister language.

Ten Kate’s work has had a good reception in the Netherlands, but also beyond. After he was informed of Ten Kate’s work and studied it, Jacob Grimm wrote ‘Ten Kate hat die Ablaute zuerst in ihrer Wichtigkeit hervorgehoben, nur die vocalunterschiede nicht strenge genug, am wenigsten die der consonanten beobachtet’ (*Grammatik II: 1822-1837: 67*).

In this presentation the work and the person of Lambert ten Kate will be discussed.

ბერნჰარდ ჰურხი

გრაჯის უნივერსიტეტი, ავსტრია
bernhard.hurch@uni-graz.at

ჰუგო შუხარდტი, როგორც კავკასიოლოგი: დასავლეთ ევროპული ხედვა

BERNHARD HURCH

University of Graz, Austria
bernhard.hurch@uni-graz.at

Hugo Schuchardt as a caucasiologist: The Western European connection

It is well known that Hugo Schuchardt was deeply interested in Caucasian languages, especially in Georgian. During his lifetime he published over 20 articles and reviews on this topic. The motivation for this seemingly unusual activity had been manifold, as I assume inspired both linguistically and extra-linguistically.

Georgian scholars have visited Graz, Schuchardt, and –after the death of the latter– the University library and especially the Ancient manuscript collection and the Schuchardt legacy. It was with very notable dedication that Wachtang Imnaishvili over decades has meticulously collected all details concerning the contact between Hugo Schuchardt and Georgian scholars. During the past 10-15 years we have started to get Schuchardts legacy (in a first step his epistolary relations with scholars world wide) online in open access under the address: <http://schuchardt.uni-graz.at>. The Tbilisi colleague Sofie Mujiri, to whom we want to express our gratitude, has spent several months in Graz helping us to organize the Georgian epistolary material. In a future step we plan –in collaboration with our Italian colleague Vittorio Tomelleri– to also get the Georgian-related manuscripts online.

My presentation in Tbilisi will be dedicated to Caucasian discussions with scholars outside Georgia. This aspect to date has not been treated satisfactorily and thoroughly. Schuchardt's main concerns about Georgian were related to a.) typological and b.) historical problems. For this reason Georgian turns up in many correspondences with linguistic colleagues out of the Western European context. Such questions are related to grammatical features like ergativity and the verb system, to genealogical and typological relations to Basque etc., and it is astonishing how broad the interest for the Georgian language was at the end of the 19th and the beginning of the 20th century. The contribution will systematically discuss the contacts and the topics relevant to the issue.